

Հայաստանի Կոմկոմիտեի Կենտրոնը,
Երևան, 1931 թ. 12 ամի 22 օրինակ

8009

Թիվ 1

ԳՍՅԼԻԿԻՆ ԳԻՐԿԸ

Հրատարակում է
Լ. Մ. Ը. Մ. ի Պուլկ. Շրջանի
Սկսում է հրատարակել

Մ Օ Յ Ի Ա
1931

329

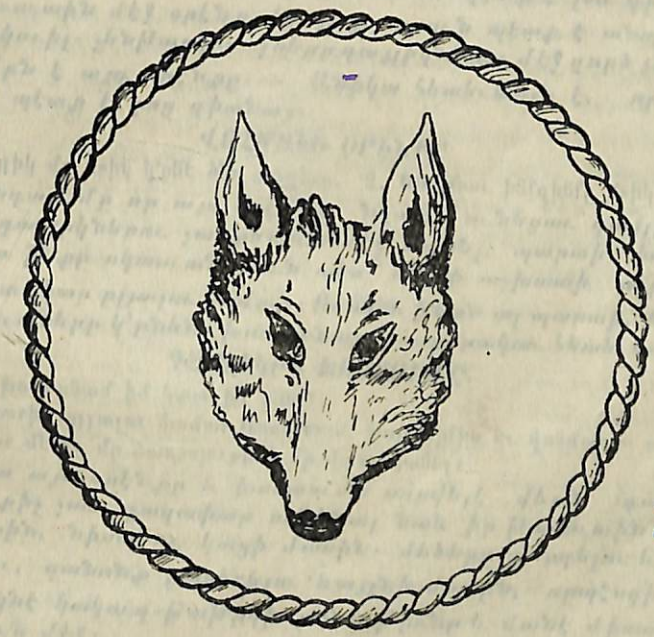
Կ. Յ.

Գ-14

Թիտ 1

Ս. Լ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԳԱՅԼԻԿԻՆ ԳԻՐԿԸ

2010

Հրատարակու քիւն
Հ. Մ. Ա. Մ. ի Պուլկ. Շրջանի
Սկաւոս Խորհուրդի

ՍՕՅԻԱ
1931

2010

009

ԻՆՉՊԵՍ ԳԱՅԼԻԿ ԿՐԼԼԱՆ

Ամէն գայլիկ որ դեռ շատ փոքր է և չէ կարող ինքզինքը հողալ, անիկա կը կոչուի «կակուղ-թաթիկ»: Ամէն կակուղ-թաթիկ պարտի գիտնալ, որ ինք մաս կը կազմէ գայլիկներու խումբի մը, որը կը կոչուի վոհմակ և այդ վոհմակը կ'ապրի քաւուսի մը մէջ, որպէսզի հոն պատասպարուի և մարդէ չտեսնուի: Այդ թաւուար ունի իր պետը, ծեր գայլը (Ա.էլա) և իր օրէնքները: Ամէն գայլիկ, որ այդ թաւուարի օրէնքին չենթարկուիր և չի յարգեր տոնուողի պէտք, անիկա դուրս կը վոհուուի այդ թաւուարէն: Ուստի թաւուար այն տղաքը, որ գայլիկներու շարքերուն մէջ պիտի մտնեն, պէտք է լաւ գիտնան, որ թաւուարին մէջ օրէնք մը կայ, որուն պէտք է անպայման ենթարկուիլ: չենթարկուողները գայլիկներու մէջ գործ չունին: Ո՞րն է այդ օրէնքը. — Անիկա հետեւեալն է, որ ամէն գայլիկ պէտք է գոց գիտնայ.

ՎՈՉՄՍԿԻ ՕՐԷՆՔԸ

1. Գայլիկ մը մտիկ կ'ընէ ծեր գայլեր. 2. Ան բնաւ ինքզինքը մտիկ չընէ Անգամ մը որ այս օրէնքը նկատի ունեցաւ գայլիկը և ուղեց գայլիկներու շարքերուն մէջ մտնել, պարտի խաստանալ, որ ինքը սկառուներուն պէս պիտի աշխատի ուրիշներուն օգտակար ըլլալու համար: Ուրեմն ինքն ալ պարտի, ինչպէս որ սկառուները կ'ընեն, խաստանալ հրապարակաւ հետեւեալը.

ԳԱՅԼԻԿԻՆ ԽՈՍՏՈՒՄԸ

Կը խաստանաւ իմ կարելին ընել՝

1. Հաւատարիմ ըլլալու համար Ասուծոյս, հայրենիքիս եւ վոհմակիս օրէնքին,
2. Ամէն օր մէկու մը ծառայութիւն մը մասուցանել:

Ահա այս օրէնքը և խոստումը սարկելէ վերջ, գայլիկը պարտի քիչ շատ գաղափար ունենալ նաև իր թաւուարին կարգաւ սարքին, նիսա ու կացի մասին. մեծերը յարգելու և հնաշանդելու, դանոնք բարեւելու և այլնի մասին, որպէսզի չստոպ անցնէ կակուղ-թաթիկի քննութիւնը և մտնէ միաստորանքներուն մէջ:

Նախ սորվինք ուրեմն թաւուարի պաշտօնական արարողութիւնները և ճանչնանք անոր պետը:

Թաւուարի պետն է Ա.քէլան՝ ծեր գայլը, որուն օգնականներն են երիտասարդ գայլերը:

Երբ գայլերու վոհմակը թաւուարին մէջ կը հաւաքուի, Ա.քէլան թաւուարին մէջտեղ մեծ ժայռի մը վրայ տեղ կը գրաւէ և խումբը կ'ըստ անոր չորս դին կը նստի:

Հայաստանի
Հանրապետութեան
Պատմութեան
Գիտությունների
Ազգային
Գրադարան

92208-ԱԷ

187 - 2002

ՈՒՂՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆ. — Երբ մարդ մը կը խոստանայ բան մը ընել, այդ կը նշանակէ, որ ապագային մէջ եթէ իր խոստումը չյարգէ կամ մոռնայ, իրեն համար մեծ ամօթ մը պիտի ըլլայ, այլ ձեւ ըսուած, երբ գայլիկ մը կը խոստանայ բան մը ընել, կրնա՞ք վտահ ըլլալ, որ անպայման պիտի ընէ այդ բանը: Ուրեմն, մենք որ խոստացանք հաւատարիմ ըլլալ Աստուծոյ, հայրենիքին և գայլիկներու օրէնքին, ի՞նչ կը նշանակէ այս և ի՞նչ պէտք է ընենք: Այս բանը գայլիկ մը լաւ պէտք է գիտնայ: Նախ առնենք առաջինը:

ԱՍՏՈՒԾՈՅՍ. — Աստուծոյ հանդէպ ուղղամիտ ըլլալ, կը նշանակէ բնաւ դայն չմոռնալ և ամէն ատեն, ամէն բանի մէջ դայն յիշել: Երբ դուք զինքը չէք մոռնար, վտահ եղէք որ բնաւ չարիք չէք գործեր, ու երբ չար բան մը ըրած ատեն զինքը յիշէք, հաւատացէք որ չպիտի փորձէք այդ չարիքը ընել: Հայրիկը ու մայրիկը ձեզի կը սորվեցնեն ճաշէ առաջ և ետք ազօթք ընել, գոհանալու համար Աստուծոյ, որ այդ օրուան հացը առաւ, բայց մենք կը կարծենք որ լաւագոն բանը ըրած կ'ըլլաք, երբ ամէն յաջողութենէ, առուօտը արթըննալէ, գուարթ օր մը անցնելէ և վերջապէս ամէն լաւ բանի վերջ, գոհանաք Աստուծոյ, վասնզի Ա'ն էր, որ պարգեւեց ձեզ այդ բարիքը, միշտ չնորհակալ պիտի ըլլաք Անոր, ինչպէս, օրինակ, կ'ըլլաք բոլոր անոնց, որ ամէն առիթով ձեզի բաժնի մը կուտան և կամ հաճոյք մը կը պատճառեն:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՒՄ. — Քիչ անդին ըսինք, որ թաւառը, ու կ'ապրին գայլերը և գայլիկները, ունին իրենց ներքին օրէնքը և պետք այն որ այդ թաւառին օրէնքներուն չի հնազանդիր, հոն գործ չունի, դուրս կը նետեն: Նոյնը չէ՞ միթէ հայրենիքն ալ, որ մեծ թաւառ մըն է և ժողովուրդն ալ մեծ վտահ մը. այն որ չի յարգեր օրէնքները այդ հայրենիքին ուրեմն թշնամի է անոր, չի սիրեր դայն, չի սիրեր անոր պետերը. ով որ սակայն չի սիրեր հայրենիքը և կը թշնամանէ անոր, կը պատժուի, կը հեռացուի, ու այդ բանը ընող ՕՐԷՆՔԻՆ է:

ՂՈՇՄԱԿԻՍ ՕՐԷՆՔԻՆ. — Ի՞նչ է այդ օրէնքը: Դուք գիտէք, որ նոյնիսկ խաղ մը խաղալու համար օրէնքներ կան: Խաղ մը լաւ խաղալու և գուարճանալու համար, խաղացողները պէտք է հպատակին խաղի օրէնքին. այդպէս ալ երբ մարդիկ տեղ մը կը գանուին, որպէսզի հոն կարողանան մարդ վայել կերպով ու հանգիստ ապրիլ, պէտք է հնազանդին օրէնքին, այլապէս կը պատժուին: Ահա ճիշտ այդ բանն է,

կը կիրարկեն և մեր շարքերուն մէջ: Վասնզի, ինչպէս խաղի օրէնքը չյարգող գայլիկը կրնայ խաղը խանգարել, այնպէս ալ, վտահիկ օրէնքը չյարգող մը կրնայ վտահիկ հանգիստալ խանգարել:

Պիտի խոստանանք նաև ամեն օր մեկու մը բարիք ընել: Սկսուածները և գայլիկ սկսուածները, ինքզինքնին երջանկացնելու համար, հիանալի առաքինութիւն մը ունին. գիտէ՞ք որն է ան: Անշուշտ դուք կը մտածէք սկսուածական հաճելի խաղերուն, արշաւներուն, բանակումներուն, հետախուզութեան և կամ իրենց ձեռքով իրենց գործերը կարենալ ընելնուն մասին: Ծիշտ է, այդ բոլորը անոնք կ'ընեն մեծ հաճոյքով, սակայն ասանցմէ դուրս, անոնք ունին աւելի հաճելի գործ մը. այդ ա'յն է, որ անոնք կը ջանան ուրիշներուն օգտակար ըլլալ ու երջանկացնել: Անոնք ամէն օր մէկու մը հաճոյք մը կը պատճառեն. ինչպէս չէ թէ որո՞ւ, կը բաւէ որ իրենց չըլլայ: Բարեկամի մը թէ օտարի մը, մարդու մը կամ կենջ մը և կամ երախտայի մը, կարեւորութիւն չունի, բաւական է որ մէկու մը օգտակար ըլլան. անշուշտ կիրներու և երախտներու օգնելը աւելի հաճելի է, քանի որ անոնք շատ սկար են, իսկ այս ծառայութիւնը և հաճոյքը կրնայ շատ պզտիկ բան մը ըլլալ նոյնիսկ:

Դուք տան մէջ գրեթէ միշտ առիթ ունիք օգնելու ձեր մայրիկին և կամ քոյրիկին՝ անական գործի մը մէջ կամ առնէն դուրս. դուք կարող էք ծերուկ կենջ մը ծրարը տանիլ, և կամ աղեկ մը փողոցին մէկ կողմէն միւսը անցնել, և կամ կոյր մը առաջնորդել բազմութեան մէջէն և վերջապէս այս տեսակ բաներ: Սակայն, ինչ որ ալ ըլլայ ձեր ծառայութիւնը, բնաւ փոխարէն ոչ բան մը ուզեցէք և ոչ ալ ընդունեցէք, վասնզի ատով պարգապէս վճարուած աշխատութիւն մը ըրած կ'ըլլաք:

Երբ կը տեսնէք որ ձեր ծառայութեան փոխարէն բան մը տալ կ'ուզեն, քաղաքալարութեամբ մերժեցէք և ըսէք որ դուք գայլիկ սկսուածներ էք, և գայլիկները իրենց պարտականութիւնները կատարելու համար վարձատրութիւն չեն ընդունիր: Ամէն անգամ ուրեմն, երբ առաջադիւր կը հազնիք, փողկապնուդ վարի ծայրը կապ մը կապեցէք, որպէսզի յիշէք թէ բարիք մը ընելու պարտական էք, և երբ այդ բարիքը ըրիք, քակեցէք այդ կապը:

ԺՊԻՏ. — Գայլիկ մը պէտք է միշտ ժողտուն երես ըլլայ, նոյնիսկ ամենատխուր պահերուն անգամ. ամենադժուարին

պահերուն, ամենամեղ ժամանակներուն անդամ անիկա պէտք չէ որ իր դուարթութիւնը կորսնցնէ, վասնզի ԳԱՅԼԻԿ ՄԸԻՆՍԻ ԶԻ ԼԱՐ, վասնզի վասնզի և դժուարութեանց պահուն, ինքզինքը կորսնցնել անճարակութեան և վախի նշան է. լա-
ցը կամ շիտթութիւնը ոչ վտանգը կը հեռացնէ և ոչ ալ ցաւը կը մեղմացնէ. ընդհակառակը վախ մը կուտայ քեզի, որը ե-
րեւակայութեանդ մէջ այնքան կը մեծնայ, որ ամօթալի ու
ծիծաղելի երեւոյթ մը կ'առնես: Այդ պատճառաւ, գայլիկ մը
պէտք է ամէն ատեն ծիծաղադէմ և քաջ ըլլայ: Կը պատմեն
որ անգամ մը, Պրիսթալի (Անգլիա) 18րդ. խումբէն գայլիկ
մը ինքնաշարժի արկածի մը զոհ երթալով, որունքին մէկը
երկու տեղէ կը կոտորի և դէմքէն ծանրապէս կը վիրաւորուի:
Անշուշտ աղկը անտանելի ցաւեր կ'ըմանայ, սակայն, ի մեծ
զարմացումն բժիշկին և հիւանդապահներուն, օտն ոչ կուլայ և
ոչ ալ կը դժգոհի: Հետաքրքրուած՝ բժիշկներէն մէկը կը հար-
ցնէ թէ՛ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ ինքը այսքան քաջ է. փոք-
րիկն ֆրանսիզ կը պատասխանէ. «Ես գայլիկ մըն եմ, պէտք
չէ որ լամ»: Մենք գիտենք երբեմն վախկոտ աղաք որ խաղի
մէջ վար կ'իյնան և դեռ սոքի չեւան կը սկսին լալ. փորձե-
ցէք զինքը խաբել, քիթդ արիւնեցաւ ըսելով, և պիտի տես-
նէք որ բարբառի պիտի այլայլի. իսկ եթէ պատահի որ պըզ-
տիկ ալ կարմրութիւն մը տեսնէ, ծիծաղելիօրէն պիտի սկսի
պոռալ ու լալ: Գայլիկները երբեք պիտի չփորձեն այդ աղոց
նմանիլ. մանաւանդ հայ գայլիկները, որ շատ աւելի քաջ են
քան Պրիսթալի աղան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆՆԵՐ

Երբ կը հրամայեն ՊԱՏՐԱՍՏ, գիտէք որ գայլիկ մը զին-
ուորի մը պէս ուղի կը կենայ, որունքները շիտակ, ոտքե-
րուն կրունկները իրար միացած և քիթերը սոքի մը չափով
իրարմէ հեռու, փորը ներս, կուրծքը դուրս և երկու թեւերը
վար իջած տափառին վրայ, ափերը սրունքներուն կպած, ար-
մուկները պզտիկ մը դուրս, գլուխը բարձր, աչքերը ճիշտ
ուղղութեանը կը նային և մարմինը այսպէս անշարժ կը մնայ
և ուրիշ հրամանի կը սպասէ. ոչ մէկ շարժում, նոյնիսկ եթէ
մեղ մը խայթէ:

ՀԱՆԳԻՍՏ. — Զախ ոտքերնիդ քիչ մը առաջ կը նետէք,
ձեռքերնիդ կռնակնուդ վրայ կը ծալէք և աղատ էք ուզած
կողմերնիդ նայիլ, առանց տեղերնէդ շարժելու սակայն:

ՇՐՋԱՆԱԿ. — Կը վազէք շատ արագ և պետին շուրջ կը
կազմէք խորհուրդի շրջանակը և հանդիստ ձեւի մէջ կը կենաք
և կամ կը նստիք:

Երբ խորհուրդի շրջանակը շինած էք և Աքէլան կը հրա-
մայէ ՀԱՆԻՏԻՍԻ ՇՐՋԱՆԱԿ (գորահանդէսի), ամէն գայլիկ աջ
կողմէն ետ կը դառնայ և «պատրա՛ստ» ձեւի մէջ կը սպասէ. երբ
կը լսէ ՔԱՅԼ ԱՌԱ՛Ջ Օ՛Ն, ամէն ոք իր ուղղութեամբ 5 քայլ կ'առ-
նէ և կը կենայ. երբ կը հրամայեն Ե՛Տ ԴԱ՛ՐՁ, ամէն գայլիկ
կը դառնայ ետ իր աջ կողմէն, երեսը շրջանակին ներսի կող-
մը դարձած: Հանդէսէն վերջ երբ կը հրամայեն ՅՐՈՒԻ՛Ր, ա-
մէնքն ալ կը կոկողեն և կը պոռան. «Աքէլա՛, մեր լաւագոյ-
նը» և կը ցրուին:

ՊԱՀԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գիտէ՞ք պատմութիւնը այն ֆրանսացի զինուորին, որ
մութ գիշեր մը պահակ սպասած ատեն, կը պաշարուի թշնա-
միներէ, որոնք սուրինը կուրծքին կը դպցնեն ու ականջէն
ալ կ'ըսեն հետեւեալը. «Միայն բառ մը և մեռած ես»: Զին-
ուորը անշուշտ կրնար ինքզինքը ազատել անշարժ ու անձայն
կենալով, սակայն, զգալով որ իր ընկերները բարձրն ալ պի-
տի կոտորուին, հանց սուրիչը և բարձր ոյժով փչեց: Երբ
արեան մէջ թաթխուած՝ գետինը կը գալարուէր և հոգին կ'ա-
ւանդէր, իմացաւ փողերու ձայնը և բանակին իրարանցումը,
և շատ երջանիկ մեռաւ, վասնզի զգաց որ գտնելով իր կեան-
քը, փրկեց իր ընկերներունը: Այսպէս ալ բարձր գայլիկները
և սկառանները պէտք է պահակի պահերը յարգեն և չհեռանան
իրենց պարտականութենէն, վասնզի երբ երկար արշաւներէ
և պառլաներէ վերջ, ամէն մարդ յոգնած և պարտասած, կ'ու-
զէ հանգստանալ, պահակը, հակառակ իր յոգնածութեան, պար-
տի սպասել և հսկել, որպէսզի իր ընկերները հանդիստ և ան-
խոռով քնանան, թշնամիէ և վայրի կենդանիներէ պաշտպան-
ուած. չէ՞ որ ուրիշ ատեն մը այդ պահակն ալ ուրիշին հսկե-
լուն պէտք պիտի ունենայ, որպէսզի հանդիստ քնանայ ինքն
ալ: Գայլիկը երբեք «ինձի ի՛նչ» ըսելով, գործէ փախելու չէ,
այլ նոյնիսկ չընողներունը ինքը ամբողջացնելու է: Նոյնը և
խաղերու ժամանակ. կանոնաւոր խաղացող գայլիկ մը երբեք
չի սպասեր որ անպայման յաղթանակը ինք անձամբ տանի ա-
նուն շահելու համար, այլ ան կը ջանայ կանոնաւոր կերպով
համակերպիլ և օգնել իր ընկերներուն, ամբողջական յաղթա-

հասկ մը տանելու և պատուիւր խմբակը չհանելու համար: Այսպէս կ'ընեն և խմատուան դասըները, երբ անոնք որսի կ'երթան անտառին մէջ: Մէկը կը մտնէ ներս՝ պահուրտած երէնները ստփի հանելու և թագաւորներէն փախցնելու համար, մինչդեռ միւսները անտառի ելքերուն թերանը կը սպասեն և եկածը կը ըռեն և յետոյ բռնորը միասին կը ճաշակեն: Ուրեմն ամէն գործի մէջ արդիւնքը հաւասարապէս վայելելու համար հաւասարապէս ձիգ ու կորով պիտի վառնէք:

ՄԻՇՏ ՕԳՆԵԼ ՌԻՐԻՇԻՆ

Ամէն մարդ, մանաւանդ սկառւտները, պարտին ուրիշին օգտակար ըլլալ: հակառակը ընողները մարդ չեն, դադաններ են: Երբեմն գայլիկները կը զարմանան, որ ի՞նչպէս կրնան ուրիշին օգտակար ըլլալ, երբ իրենք սկառ են, փոքր են: Սակայն մենք կը կարծենք որ երբ գայլիկները ինքզինքնուն օգտակար կ'ըլլան, օգտակար եղած կ'ըլլան նաև ուրիշներուն: Օրինակ՝ միթէ գայլիկ մը իր կռիւները ներկելով կամ հագուստները խողանակելով, կամ գիշերը կանոնաւոր կերպով հանուելով և հագուստները ծալլած՝ իր քովը դնելով, կամ թէ ցիխոտ սաքերով սենեակ չմտնելով ուրիշներուն ալ օգտակար եղած չըլլա՞ր: իր ակոսներն ու եղունգները մաքրելով, ուրիշներու օգտակար չըլլա՞ր: շատ պարզ է, որ այս, վասնզի մայրիկը ժամանակի անագին խնայողութիւն մը պիտի ընէ և աւելի հանդիստ պիտի ըլլայ: Եւ ասկէ գտտ ալ գայլիկները ի վիճակի են պղտիկ ծառայութիւններ մատուցանելու: Ծերուակի մը ծրարը տանիլ, հանրակառքին մէջ տեղ տալ, մէկու մը ընկերասնալ և ճամբայ մը ցոյց տալ, սղեկ մը կամ կոյս մը ճամբուն միւս կողմը անցնել, կամ ծարաւցած կենդանի մը ջրել, սրիկայ տղոց ձեռքէն չարչարուող շնիկ մը ազատել և այլն, ասոնք բոլորն ալ ծառայութիւններ և օգտակարութիւններ են, որ գայլիկ մը շատ դիւրութեամբ կրնայ ընել ու պէտք է որ ընէ առանց սեւէ ակնկալութեան, վասնզի իր պարտականութիւնն է: Վճարելու ծառայութիւնը ամէն մարդ կ'ընէ, սակայն ամէն մարդ գայլիկի մը պէս չի կրնար մտածել: Ծատ առիթներով սկառուր ջանալու է նոյնիսկ ինքզինքը չյայտնել, ինչպէս որ Ս. Գիւրքը ևս կ'ըսէ. «Երբ մէկու մը բարիք պիտի ընես, աջ ձեռքիդ տուածը, ձախը պէտք չէ ի՛ մանայ»: ասքան դադանի պէտք է ըլլայ եղած բարիքը:

Գայլիկը ուրեմն պղտիկ տարիքէն պէտք է սորվի ինքնօգնութեան և ուրիշի օգնելու վարժուել, որպէսզի օր մը

երբ վտանգի մը հանդիպի, չչուարի ընելիքը. ան նոյնիսկ պէտք է կրակ վառել դիմնայ, որ թրջուած ատեն՝ վրան չորցնէ, անօթեցած ատեն իրեն բան մը կարենայ եփել և ուտել: Կրակ վառելը պարզ բան է, սակայն, որովհետև մայրիկները կը վախնան որ փոքրերը ինքզինքնին կ'այրեն, չեն ձգեր որ անոնք լուցկիով խաղան, մինչդեռ սխալ է. աղան պէտք չէ արդիւնել, այլև վարժեցնելու է, սորվեցնելու է, որպէսզի անձարակ չմեծնայ:

Սկառուր կրակ վառած ատեն չաճապարեր: Անիկա նախ կը ժողլէ չոր ձիւղեր և շիւղեր, թղթի կտորուանք, որոնք խնամով կը շարէ, թուղթը տակը և ցախերը վրան ու ապա վրան կը դնէ ուրիշ հաստ չոր ձիւղեր. անգամ մը որ թուղթը փռնկցուց, ալ հոգը չէ. ցախերը շուտով կրակ կ'առնեն և բոցերը կը մեծնան, այրելով աւելի հաստ ձիւղերը: Անոնց կրակ առնելէն վերջն է որ վրան կ'աւելցնենք աւելի հաստ կոճղեր:

Արդ, կակուղ-թաթիկ մը պարտի ձանչնալ իր պետը, որ վոնմակին պետն է, վոնմակի օրէնքը և խոստումը, ժայռի, խորհուրդի և հանդէսի շրջանակները, մեծ բարեւը՝ երկու ձեռքով, պաշտօնակաւ և կէս բարեւները՝ մէկ ձեռքով և կանչերը, մարդական հրամանները, կրակ վառելը, որպէսզի կարողանայ գայլիկի համազգեստը հագնիլ և անցնիլ Վաստի պատրաստութեան:

Քննութենէ վերջ, գայլիկները կը շարունակեն հանդէսի գիծին մէջ, մէջտեղը Աքէլան, որ բոլոր քննուածներուն գըլխարկները իր սաքերուն քովն ունի, մի առ մի կը կանչէ ու կը հարցնէ.

1. — Գիտնո՞ւ վոնմակի օրէնքը, մեծ, կէս և պաշտօնական բարեւները. (Գայլիկը կը պատասխանէ հարցումներուն):
2. — Ո՞րն է օրէնքը:
3. — Պատրաստ ես հանդիսաւոր կերպով գայլիկներու խոստումը ընելու: (Երբ գայլիկը այս խոստումը կ'ընէ, «Պատուի ա՛ն») ի մէջ է շրջանակին մէջ՝ Աքէլային դէմ):

— Ես վստահ եմ որ դուն քու խոստումդ պիտի յարգես. դու այժմ գայլիկ եղար և հայ սկառուտական մեծ ընտանիքին մէկ անդամը: Կուտայ գլխարկի նշանակը՝ «Արարատեան Մասիս», գլխարկը և ձախ ձեռքը կը սեղմէ: Գայլիկը աջ ձեռքէն նշանակը կ'անցնէ ձախին և աջ ձեռքով ամբողջական բարեւ մը կ'ընէ Աքէլային, յետոյ «եա դա՛րձ» կ'ընէ և վոնմակը կը բարեւէ կէս բարեւով, կը կենայ «պատրաստ» ի մէջ և հիմա

աստղերը գայլիկին սրատես աչքերն են, որը մասնաւորապէս
կը դնեն նշանակներուն վրայ, սկսածաին յիշեցնելու համար
այն հաճելի շրջանը երբ ան գայլիկ էր, յիշեցնելու համար
այն գեղեցիկ սարլածները որոնցմով այդ աստղերը շահեցաւ,
ուրեմն երբ այդ աստղերը աչքեր կը նշանակեն, մէկ հատն ալ
մէկ աչք կը նշանակէ: Ձեր մէջէն ո՞ր գայլիկը պիտի ուզէր
միականի մնալ, ո՞չ ոք, ուստի պիտի ջանաք շատով երկ-
րորդ աստղն ալ շահիլ:

Նախ սարլիկն ուրեմն բոլոր այն բաները շահելու համար
I աստղը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐՈՇ.— Ինչպէս ամէն ազգի գայլիկ նոյնպէս
ալ հայ գայլիկը ունի իր ազգային դրօշը, որուն գոյները
պէտք է լաւ ճանչնայ. պէտք է լաւ ճանչնայ նաև գոյները
այն երկրի դրօշին, ուր որ ինք կ'ապրի:

Հայկական դրօշը ունի հորիզոնական ձևի վրայ իրարու
տակ երեք գոյն. ԿԱՐՄԻՐ, ԿԱՊՈՅՏ, ՆԱՐՆՋԱԳՈՅՆ:

Ուրեմն երբ հայկական դրօշը պարզել պէտք ըլլայ պիտի
ուշադրութիւն ընենք որ գոյները և անոնց ձևերը սխալ
գրուած չ'ըլլան, վասնզի այս է հայ դրօշին պարզաւելու պատ-
շաճ ձևը:

ՆԱՐՆՋԱԳՈՅՆԻ ԵՒ ԱԿՈՒԱՆՆԵՐՈՒ ԵՆԱՄՔԸ.— Մեր եղբայր-
ները որ օրն ի բուն շատ մը բաներ բռնելու համար կը դար-
ձածուին, կը լինան ամէն տեսակ աղտոտութիւններով և
մանրէներով: Մի քանի օր չմաքրուած եղբայրները կը տես-
նէք որ սև կիսաշրջանակ մը կը շինեն մեր մատին ծայրը:
Աղտոտ աղաք և մարդիկ, որոնք սովորութիւն չունին յա-
ճախ լաւացնելու և աղտոտ ձեռքերով կը ճաշեն, այդ
աղտոտութիւններէն շատ բաներ իրենց կերածին հետ միասին
կը կլկն, ու դուք կրնաք պատահիլ շատ աղտոտ աղսց որոնք
տեւականապէս վէրքեր ունին, այդ վէրքերէն շատերուն
չբուժուելու պատճառը աղտոտութիւնն է որը մեծ մասամբ ե-
ղբայրներով կը փոխանցուի: Օրինակ աղտոտ եղբայրով քեր-
թուած վէրքը աւելի կը սաստկանայ, նոյն այդ եղբայրով ու-
րիշ տեղ մը քերած ատեն միւս վէրքին աղտոտութիւնը նոր
քերթուած մարթին տակ կը մտնէ և այսպէս շարունակաբար
վէրքը և աղտոտութիւնը մարմնայն վրայ տեղ կը փոխեն, ա-
ռանց անկէ հեռանալու: Եղբայրի միջոցաւ ներս գացող աղ-
տոտութիւնը կարող է նաև ներսէն ալ խանգարում յառաջ
ընել: այնպէս որ շատ անգամ ալ մահացու հետեւանք կ'ու-
նենայ:

Պարզ խաղի մը ժամանակ նոյնիսկ երբ անգղուշու-
թեամբ՝ աղտոտ եղբայրով ընկերով մը մէկ կողմը արիւնէք,
կրնայ շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ, եթէ վէրքը լա-
ւաքրուի: Ուստի չարաթը գտնէ անգամ մը պէտք է ձեռքի
եղբայրները կտրել ու կտրելէ վերջ, պղտիկ կղմիւնարի կտ-
րով մը մաշեցնել կարուած տեղը, որպէսզի տեղ մը քերած
ատեն չսկսի: Եղբայրը շիտակ կը կտրեն և միայն ծայրերը
կը կլորցնեն, որ տեղ մը չանցնի կամ չճանկուտէ: Նոյնը սո-
քի եղբայրներուն համար. վասնզի անոնք ալ եթէ անխնամ
թողուին, կօշիկի ճնշումին տակ՝ կ'երթան և միւր կը միտուին,
մինչև իսկ շատ անգամ կաղացնելու չափ կը ցուցնեն:

Ուրեմն պիտի զգուշանաք եղբայրներ երկնցնելէ և կամ
սրածայր յարգարելէ, ինչ որ անգործ մարդիկ կ'ընեն երբեմն
և շատ անգամ կամ մէկուն հագին կը ցուցնեն մէկ տեղը
ճանկելով և կամ իրենցը կը ցուցնեն եղբայրներին կտրելով:
Այս բոլորէն վերջ, խտօրէն կ'արգիլենք բոլոր փոքրիկնե-
րուն՝ եղբայրներին չկրծել. ատիկա ամէնաաղտոտ բանն է որ
կրնայ ընել աղայ մը. ատիկա պարզ սճիւր է:

ԱԿՈՒԱՆՆԵՐԸ.— Մարդու առողջութեան դիտաւոր ազդակ-
ներէն մէկը ակոսներն են. առողջ ակոսայ չունեցող մարդիկ
անպայման ստամոքսի տկարութիւններ կ'ունենան, վասնզի
հիւանդ ակոսները չեն կարող լաւ ծամել սնունդները և հե-
տեւաբար ոչ միայն չեն կրնար կակուղցնել և անկէ պէտք ե-
ղած սնունդը հանել, այլ պատանները ամբողջութեամբ կլլուել-
նուն համար ստամոքսին գործը կը դժուարացնեն, որով առ-
նըւած սնունդէն պէտք եղած արիւնը չի գոյանար և մարմի-
նը չօգտուի: Ուրեմն ակոսներնուդ խնամք տարէք: Երբ ճա-
շերէ վերջ ակոսները չէք մաքրեր, անոնց մէջ մնացած կե-
րակուրի մնացորդները գիշեր ատեն կը թթուին ու կը մաշեց-
նեն ակոսային այն տեղը, ուր իրենք կը գտնուին: Այսպէս, ակ-
ոսայ վրայի փոսակրեայ կեղեւին աւրուելովը, տակի սակարը
կը բացուի, որը շատ շատ կը փառի և չաւաով կը սկսին ակ-
ոսներու ցուրը, որոնց չար հետեւանքներով, ակոսները
քաշել կուտանք և օրին մէկն ալ կը մնանք առանց ակոսայի:
Ուստի լաւագոյն բանն է ակոսներուն նախապէս հոգ տանի-
լը: Ատոր համար միայն ակոսայի վրձինի մը և փոշիի մը պէտք
կայ. սակայն գայլիկը եթէ դրամ ալ չունենայ, կարող է,
ինչպէս որ Ափրիկէի խարերու տեղացիները կ'ընեն, կակուղ
ծառի ճիւղի մը ծայրը կը ձեղքուեն այնքան, որ վրձինի մը
ձև կ'առնէ և առով կը մաքրեն ամէն ճաշէ վերջ: Քիչ մը աղ

որպէս ակոսայի փոշի՝ կարող է լաւագոյն արդիւնքը տալ: Լաւ ակոսաներ չունեցող պատանին իր ազգին համար ալ վնասակար է, վասնզի անիկա չէ կարող զինուորական ծառայութեան առնուել, քանի որ չպիտի կրնայ չոր բարսիմատը և կամ պահածոյ միս մը ծամել:

Անգամ մը, մարդ մը կը ներկայանայ զինուորական ճիւղի մը՝ զինուորագրուելու համար: Քննութեան վերջ կը մերժեն մարդը ընդունել, մինչդեռ ինք մարմնեղ և ուժով մէկն է եղեր: Մեծ կ'ըլլայ զարմանքը, երբ կ'ըսեն թէ ինք չի կրնար զինուոր ընդունուել, քանի որ լաւ ակոսաներ չունի: Վերադարձին՝ կը պատմէ իր բարեկամներուն թէ, այժմ միայն թշնամի սպաննելու կարող զինուորներ չէ որ կը փնտռեն, այլև գանձնք կրցող սուտղ: Մինչդեռ քննիչը նկատի ունեցած էր որ այդ մարդը չպիտի կրնայ պահածոյներ ուտել և անօթի պիտի մնայ: Ուրեմն լաւ մաքրեցէք ձեր ակոսաները և խնամք տուէք անոնց:

ԿԱՊՅԵՐ. — Մեր առօրեայ կեանքին մէջ սովորաբար կապեր կը գործածենք, սակայն քիչ անգամ կը հետաքրքրուինք անոնց ձեւերով և անուններով: Սկսուած չեղած սղաք միշտ նոր չուան կամ առասան կը փնտռեն ամէն անգամ որ բան մը պիտի կապեն, վասնզի լաւ կապեր կապել չգիտնալու համար չեն կարող քակել և կը կտրտեն չուանները, մինչդեռ սկսուած մը և գայլիկ մը իրենց չուանները պէտք է լաւ գործածեն ու կապերը քակելով պահեն առանց կտրտելու: Նոյնիսկ չուանի ծայրը պէտք է լաւ կապել սարվին որ քակուելով չառնի, չվնասուի: Այժմ պիտի սարվինք երեք կապ. ԾԱՅՐ, ԳԵՐԱՆ և ՍԱՀՈՒՆ: Առաջինը կը գործածենք կտրուած հաս չուանի մը ծայրը կապելու, երկրորդով՝ քաշուող սեւ բան գերանի մը կապելու, օրինակ, նաւակ, ձի ևն., իսկ երրորդով՝ չուաններու ծայրը շարժական օղակ մը, որ բոս պահանջի, մեծնայ և պղտիկնայ սահելով:

ԾԱՅՐ ԿԱՊՅԵՐ կ'ըլլայ հաս չուան մը բարակով կապելով: Օրինակ, երեք չուանով շարուած հաս չուանի մը ծայրէն իրարմէ կը գտանք որտեղաները և բարակ առասանի մը մէկ ծայրը ՈՒ ձեւով կ'անցնենք անոնց վրայ և առասանին երկար մասը հաս չուանին քակուած մասին քիչ վարէն լաւ մը փաթթելով վեր կուգանք: 8-10 անգամ մը փաթթելէ յետոյ, առասանին երկար ծայրը (ա) կ'անցնենք (բ) օղակէն և հաւասար կերպով (ա) և (գ) ծայրերը կը քաշենք ու լաւ մը պատկեր 3ի ձեւը առնելուն պէս՝ առասանին երկար մնացած ծայրերը խնամով կը կտրենք:

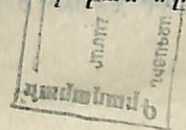
ԳԵՐԱՆ. — Կը գործածեն սովորաբար ծովայինները նաւերու մէջ և կամ նաւակ մը ցամաքին կապելու ատեն: այս կապը կրնայ շատ շատ կապուել և տակուն է և շատ դիւրաւ կը քակուի: Ցամաքի վրայ ալ կարելի է գործածել:

ՍԱՀՈՒՆ կապը կը գործածենք ծրարներ շինած ատեն: Սովորաբար բեռնակիրները շատ կը գործածեն այս ձեւը: Ամէն հին, ուր մեր կապին մէջ շատ մը բաներ սեղմելու պէտք կ'ունենանք, այս կապը կը գործածենք, վասնզի ուղածնու չափ կը պղտիկնայ: Կախաղանի կապն ալ տեսակ մը սահան կապ է, օղակ կապի մը մէջէն անցած: Մեր հայրիկներուն երկար փողկապն ալ սահան կապ մըն է, սակայն ինք լաւ չունի: Կան շատ մարդիկ որ կապերուն կարեւորութիւն չեն տար, սակայն շատ անգամ դժբախտութիւններու գոհ կ'երթան, մանաւանդ երբ ծրարի մէջ ինները կտրուելիք բաներ են. մէկ մ'ալ կը տեսնես որ կապը կը սահի և պարսպակութիւնը կը թափի ու կը կտրի:

187-2002

ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՆՔ. — Մեր ճանչցած գայլիկը պէտք է դիտնայ որ մարդիկ պէտք է առողջ ըլլան. հետեւաբար պէտք է առողջ ու լաւ կապուած մարմիններ ունենան. հիւանդ, սկար և հիւժած սղաք ոչ միայն դժբախտ են, այլև իրենց պատճառով դժբախտ են իրենց ծնողքն ալ, ազգն ալ: Տկարակապմ և նիհար սղաք միշտ ծանր բեռ մըն են իրենց ծնողաց աւսին. աւստի ամէն ոք պարտի ըլլալ առողջ: Առողջ մարդը կ'ըլլայ ձիւն, ոչժով, զուարթ, ուշիմ և ուրիշներու օգնութեան փութալու միշտ պատրաստակամ: Մինչդեռ հիւանդ և սկար սղան՝ տխուր, ծանրաշարժ և ուրիշ օգնութեան կարու: Կարճ խօսքով, ուրիշին օգտակար ըլլալու, ուրիշին օրը բարիք մը ընել խոստացած գայլիկը պարտի հոգ տանիլ իր առողջութեան՝ լաւ մարզանքներ ընելով, լաւ սնունդ առնելով և մաքուր օդ չնչելով: Ուրեմն գայլիկները պէտք է սարվին Շուէտական մարզանքի գլխաւոր ձեւերը, զարգացնելու համար իրենց կարճքը, վիզը, թեւերը, մէջքը, սրունքները և սուրբերը, առաւօտները կանոնաւոր կերպով զարս կ'ըլլելու համար ստամոքսի մարզանքները և վերջապէս այն բոլորը, որոնք պիտի նպաստեն գայլիկին առողջութեան պահպանման: Այդ մարզանքները պէտք է լաւ կատարուին, այլապէս բարիքէն աւելի՝ վնաս է որ կը տեսնենք: Մեր մարզանքները պէտք է ըլլան քիչ սպառիչ և կանոնաւոր, պիտի զգուշանանք ծայրայեղութիւններէ և չափազանցութիւններէ: (Մանրամասնութիւնը տես Շուէտական մարզանքի բաժնին մէջ):

ԿԱԿՈՒՂ-ԹԱԹԻԿԻ դասերու ատեն սարվեցաք թէ որոնք էին գայլիկի մը դիտնալիք բարեւները, անոր խոստումը և վտանակի օրէնքը: Այժմ նոր բան մը չկայ հոս սարվելիք մի-

այն այսքանը ըսենք, որ այդ գիտցածներնիդ պէտք է ամէն դասի և ամէն առիթով կրկնէք, վասնզի այն գայլիկը որ կը մտնայ մեծերը բարեւել և այն խոստումը՝ որ ըրած է յանուն վահմակի օրէնքին, անիկա այլևս գայլիկ չէ: Գայլիկը մինչև որ սկսուաւ մը ըլլայ և այդ բարբրին տեղը ուրիշներ սարմի, պէտք է միշտ կրկնէ գանձնք և վերջիչէ:

ԽԱՂԱԿՐԸ. — Գտնք այժմ խաղերուն: Մեզի համար գայլիկ չէ այն սղան, որ լաւ խաղալ չի գիտեր և խաղերու մէջ ճարպիկ չէ: Գուք շատ անգամ տեսած կ'ըլլաք ձեր կատուին կամ չնիկին ձագուկներուն խաղալը, սակայն ուշագրութիւն չէք ըրած երբ անոնք իրենց մայրիկներուն հետ կը խաղան:

Մայրիկն է որ ձագուկին կը սորվեցնէ վագրու, հետագայումէ ազատուելու, ինքնապաշտպանուելու ձևերը, և երբ կը տեսնէ որ պղտիկը անտարբերութիւն ցոյց կուտայ, թեթև մը կը խաճնէ զայն. ձագուկը ճիշ մը կ'արձակէ, սակայն կը սարմի նաև որ խաճնուիլ ալ կայ եղեր և ինքնապաշտպանութեան կը դիմէ: Կը թողու կը փախի եթէ վախկտ է, իսկ աւելի սյծով կը յարձակի զինքը խաճնողին վրայ, երբ քիչ շատ քաջ է: Այսպէս է նաև մեր մէջ. փոքրերը խաղալ կը սարմին մեծերէն. գայլիկները երիտասարդ գայլերէն կամ Արքելայէն, և եթէ գայլիկները ձորպիկ և անկեղծ չեն, միշտ կը չարչարուին և երբեմն ալ կուտան. լացողները գայլիկ չեն, սրբազնեան ըսինք որ գայլիկը չի լար, իսկ ձորպիկներն ալ կը դուարձանան: Սակայն ձորպիկ գայլիկ մը ըլլալու համար՝ խաղերու մէջ պէտք է մարդուիլ. ուստի աշխատելու է լաւ կատարելու համար թաւալգործի, մէկ սորի վրայ ցտակելու, շրջանակ դարձնելու, հասակակիցի մը վրայ ցտակելու և դընդակ մը լաւ նետել-լուծելու փորձերը. ան որ չի յաջողի առանց մէջ, կը նշանակէ, որ դեռ պէտք եղածին պէս չէ պատրաստուած:

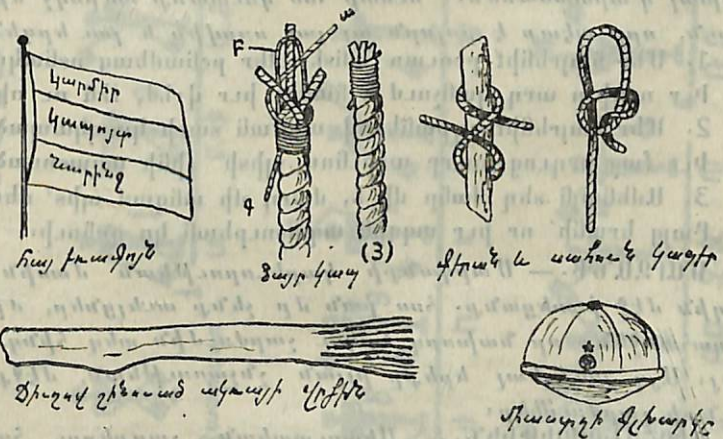
ԽՆԱՅՈՂԱԹԻԻՆ. — Խնայողութիւնը ամենալաւ ստաքիտութիւնն է մարդաց մէջ. խնայել չգիտցողը կեանքի մասին գողտիար չունի: Խնայելը հարստութեան քայրն է և աղքատութեան թշնամին: Մարդ թէ անասուն, ստիպուած են քիչ շատ խնայել վաղուայ համար, աւելի ուշի համար, վասնզի չենք գիտեր թէ վաղը ի՞նչ կրնայ պատահիլ: Առանց խնայել գիտնալու, ո՛չ գայլիկ կարելի է ըլլալ. ոչ ալ սկսուաւ սորմի հետև մեր ըրած բարբ գործերը՝ սկիզբէն մինչև վերջ, խնայելու սկզբունքին վրայ հիմնուած են: Երբ կապեր կը սորմինք, կերակուր կ'եփենք, կօշիկնիս կը ներկենք, մէկ լուցկիով կրակ կը վտենք, այս բարբրին մէջ բաներ մը կը խնայենք: Երբ այսօրուան կերակուրէն կամ դրամէն մաս մը վաղուան կ'աւելցնենք, պատճառը այն է որ չենք գիտեր վաղուան ըլլալիքը: Յանկարծ կրնանք հիւանդանալ և դուրս չեկել ու

երէկուան պահածնէս կ'օգտուինք: **Չէ՞ք** պատահած երբ չունն իսկ շատ անգամ իր պէտքէն աւելի հացը կը ստանի և կը թաղէ, կամ մըջիւնը ամառուրնէ պաշար կը հաւաքէ սաստիկ ձմրան դէժ գալու համար: Առանք բարբրն ալ խնայել են. չխնայողը՝ նեղ տանին, ձագուկն պէս պիտի երթայ մըջիւնէն մտրացկանութիւն ընէ:

Գայլիկ մը աւրեմն պարտի ըլլալ խնայող. պարտաբանութեամբ չպիտի վասնէ իր դրամը. այդպէս՝ շարքերի, սիսուի կամ չարբայի համար պարտալ ծախքնը չպիտի բնէ. առանք հայրիկը իր կրցածին չափ կը հագայ: Գայլիկը ձեռքը ինկած դրամները պիտի խնայէ, սրպէսզի իր սկսուածական և դպրացական կարիքները հագայ: Ծի՛շտ է ամէն պահանջքի ատեն հայրիկին վրայ վաղել. չըջնեակ մը գնելու կամ գնդակ մը առնելու համար կ'արժէ՞ հայրիկը նեղացնել. աւելի լաւ չէ՞ երկու տուրդը աւելիքէ զրկուել և մէկ պիտանի գոյքը աւնեալ. միշտ հայրիկին վրայ վաղաղ աղաք արդեօք մըջիւնէն մտրալու գացող ձագուկն չէ՞ն նմանիր:

Խնայողութիւնը աւրեմն գայլիկին համար պիտի ըլլայ օրէնք մը և այդ խնայած դրամէն որոշ մաս մը պիտի պահէ, ամէն կարգի քննութեանց վերջ ցոյց տալու համար: Այժմ խնայած պէտք է աւնեալք միայն 10 լէվա: Հիմա դուք կարող էք առաջին աստղը շահիլ, երբ յաջողութեամբ կ'անցնէք այս քննութիւնը և կը կրկնէք աւելի գիտակցութեն այն խոստումը որը ըրած էիք անգամ մը՝ կակաղ-թաթիկ եղած ատեն:

Արքելան պարտի աստղերու բաշխման հանդէսին մասնաւոր փայլ մը սալ և հրապարակ և՛ ծնողքը, և՛ գայլիկը, սրպէսզի երկրորդ աստղի աշխատութեանց ատեն, աղաք աւելի հաճոյքով և ուշագրութեամբ հետևին դատերուն: Առաջին աստղը կը դրուի («Արտաբատեան Մասիս») նշանակին վրան:

ՎԵՐՋ ՄԻԱՍՏՂ ԳԱՅԼԻԿԻՆ

ԵՐԿԱՍՏՂ

Երկրորդ աստղը շահելու համար պետք է գիտնալ հետևե-
կալները.

1. Երգել «Մեր Հայրենիք» էն երեք անգամ,
2. Շուքտական մարզանքի 5 ձև և բացատրել օգուտները,
3. Ճանչնալ դրոշախօսութեան այբուբենը,
4. Կողմնացույցի 8 կողմերը ճանչնալ,
5. Վերաւորուած մաս մը մաքրել և կապել, այրուածք մը դարմանելու միջոցները ըսել և բացատրել վէրքի մը հա-
մար աղտոտութեան որքան վնասակար ըլլալը,
6. Օրինաւոր կերպով ներկել կօշիկները և ծալել դիա-
նալ հագուստները, սուրճանդակի մը պաշտօնը կատարել,
7. Առ նուազն երկու տուննոց ստանաւոր մը արտասանել,
8. Յոյց տալ իր կողմէ շինուած փայտէ, խաւաքարտէ
կամ կաւէ սէն առարկայ, մատիտով կամ ջրաներկով դժուած
5 կտոր գծադրութիւն. օրինակ, ծաղիկ, դրօշակ, կենդանի
են. կամ ցոյց տալ առաստանով կամ չուանով հիւսուած բան մը,
9. Առ նուազն 6 ամիս միասաղ ըլլալ,
10. Խնայած ունենալ 25 լէվա:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՅԼՆԵՐԳ. — Ինչպէս ամէն ազգ, մենք ալ ու-
նինք մեր ազգային քայլերդը, որուն գոնէ երեք անգամ պետք
է գիտնան բալոր դայլիկները և սկառանները. Մենք շատ ան-
գամ առիթը ունեցած ենք իմանալու փոքրիկները՝ «Մեր Հայ-
րենիք» երգած ատեն, սակայն իմացած ենք որ անոնք բռտե-
րը սխալ կ'արտասանեն. ուստի հաս կաւտանք ամբողջ երգէն
3 անգամ, որը պետք է բալորն ալ լաւ սորվին և լաւ երգեն:

1. Մեր հայրենիք բունառ անէր մեր բեկամեաց ոսնակոյս,
Իւր որդիք արդ կանչում է հանել իւր վրեժ, էկն ու ուի.
2. Մեր հայրենիք շղթաներով այտան սարի կապկապած,
Իւր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով պիտի լինի ազատուած.
3. Ամենայն սեղ մահը մի է, մարդ մի անգամ պիտ' մեռնի,
Բայց երանի՛ որ իւր ազգին ազատութեան կը զոհուի:

ՄԱՐԶԱՆՔ. — Մարզանքի կարեւորութեան մասին Ա.
Ասողին մէջ խօսեցանք. հաս բան մը չենք աւելցներ, միայն
կը պահանջենք որ նախորդ երկու շարժումին տեղ հինգ հատ
ըլլայ: Այդ յաւելեալ երեքը ըլլան շնչատութեան, մէջքի և
սրունքի շարժումներ:

ԿՐՕՇԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ. — Սկառուական շարքերու համար
դրօշախօսութիւնը այն լաւագոյն միջոցն է, որ սկառուը կամ

ԴՐՕՇԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

The diagram illustrates the formation of the Armenian letter 'Թ' (Th) through various strokes and combinations. It includes numbered strokes (1-9) and labels for different parts like 'Պարտաւոր' (Mandatory) and 'Թիւ' (Number).

Պարտաւոր

Թիւ

դայլիկը մեծ հեռաւորութենէ մը կրնայ խօսակցել իր դիմա-
ցինին հետ. այդտեղ աշխատանք մը և յոյնութիւն մը խը-
նայուած կ'ըլլայ: Սկառուաները այդպէս հեռաւորութեան ժա-
մանակ իրարու հետ հասկցուելու համար ուրիշ միջոցներ ալ
ունին, սակայն երկրորդ աստղի դայլիկը պիտի սորվի Սի-
մաֆօրը՝ դրօշախօսութիւն (Սիմաֆօր յունարէն է և սիմատի
կը նշանակէ դրօշ):

Որոշման հայ լեզուի գիրքերը աւելի են աւելի լեզուներէ և առարկեր կը հնչուին, մենք ստիպուած ենք, ինչպէս մեր այրուքները, նոյնպէս ալ զսա դրօշախօսութիւն ունենալ:

Առաջին ակնարկով բաւական կ'ընտոս երեւցող այս նոր այրուքները երբ ուշի ուշով քննուի, կը տեսնուի որ անոնք բաժնուած են 8 սեռի: Թիւ 1ին մէջ աջ ձեռքը չորս շարժում կ'ընէ, Թիւ 2ին մէջ՝ ձախը 3, Թիւ 3ին մէջ՝ ձախ թեւը 6 շարժում, և այլն: Երկրորդ գիւրութիւն մը գիրքերը իրարմէ դատելու համար, մէկը միւսին հակառակ եղող ձեւեր. օրինակ՝ ա-ը, բ-զ, գ-ե, ի-պ, կ-ո, չ-ն ևն. սարվիլ, ու կը տեսնէք որ գործը ինքնին բաւական գիւրացած կըլլայ: Իրօշախօսութիւնը կը սարվաւի կամաց կամաց, խաղի ձեւով. առաջին օրը 4 գիր, ետ աւ առաջ, երկրորդ գասին 4 ևս, երրորդին՝ գիւրաց կենալ և առնել սարվիլ, որոշման գիւրացէն միշտ հակառակ կ'երեւայ և սխալմունքի պատճառ կ'ըլլայ: Այժմ բոնք այն կանոնները, որոնք պէտք են լաւ դրօշախօս մը ըլլալու համար, վասնզի դրօշախօսութեան մէջ կենսական նշանակութիւն ունի լաւ կենալ և դրօշակները լաւ բռնել:

1. Ամուր կեցէք, սորերնիդ մի քիչ բաց, և սղիլ նայեցէք անոր, որուն հետ պիտի փոխանակէք խօսակցութիւնը:
2. Լաւ բռնեցէք դրօշակի փայտերը, այնպէս որ ցուցամասերնիդ դրօշակին վրայ ըլլայ և գաւազանը թեւի սղութեան փակած:
3. Բողակներնիդ միշտ տարածուած բռնեցէք, երբ մի' ծոէք կամ կտորէք և մի' թողուք որ դրօշակը վար իջնայ:
4. Լաւ ուսումնասիրեցէք քիչ վերը ըսուած 8 ձեւերը և գործողութեան գանձեր ճշգրտորէն և արագորէն:
5. Նկատի ունեցէք որ ժամացոյցի մեծ սղքին դերը կը կատարէ աջ թեւը, երբ ա, բ, գ, դ գիրքերը կը սարվիք և այսպէս փոխն ի փոխ:
6. Գիրքէ մը վերջ ուրիշ գիրք մը տալու ատեն, երբ լաւ չէք իջէք դայն, անտեղի շարժումներ մի' ընէք, ինչ որ շատ անգամ մեր դրօշախօսներուն մօտ տեսնուած է, այլ հանդարտօրէն կեցէք նախարդ գիրքի ձեւին մէջ. աւելի նախընտրելի է մէկ գիրքի մը ձեւին մէջ սպասել. քան անպէտ ձեւերով ու շարժումներով գիւրացինը շփոթեցնել. շարժեցէք երբ արդէն յիշած էք գիրքը:
7. Ամէն գրկուած բառի վերջուսութեան՝ («պատրտոս») ի գիրքին մէջ մնալ և նորը սկսիլ. իսկ ամէն գիրք տուած ատեն, պզտիկ մը միջոց տալ գիւրացինին, որ գիրք տունէ, այսինքն շատ չաճապարել:

8. Կենալ այն տեսակ սեղ մը, ուրիշ գիւրացինը գիւրութեամբ տեսնէ ձեր շարժումները:

Այժմ պիտի ասնք խօսակցութեան միջոցին կարեւոր կարգ մը բաներ և կը կարծենք որ բաւական կ'ըլլայ սիմֆօր մը ըլլալու համար:

Խօսելու պատրաստիւն. — Խ գիրք, որ կը նշանակէ խօսիլ կ'ուզեմ պատրաստուէ':

Չեղեալ կամ սխալ. — Պ գիրք, որն է Խ ի հակառակը: Կա'ց. — Չ գիրքը:

Թիւ պիտի տամ. — Թիւ ի նշանը — երկու կողմէն թեւերը կը բարձրանան գլխուն վրայ և կ'իջնեն վար մի քանի անգամ:

Գիր պիտի տամ. — Ս գիրքը:

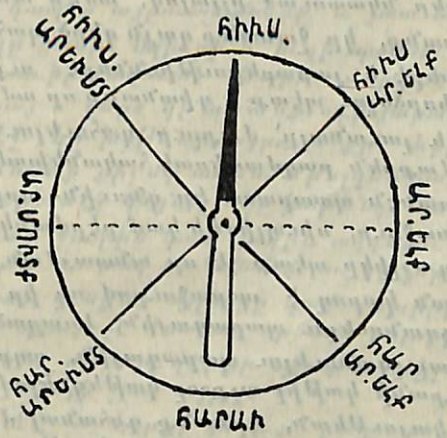
Կեկե՛. — Ի Ծ Ի:

Վերջ. — Վ Ե:

Ճիշտ ստացուած նախադասութիւն. — Մ:

ԿՈՂՄՆԱՅՈՅՑ. — Կողմնացոյցը կողմերը ճանչնալու համար պիտանի գործիք մըն է: Երբ այդ գործիքը դեռ գտնուած չէք, մարդիկ կ'օգտուէին հիւսիսային ասղէն, արեւէն, լուսինէն և այլ բնական միջոցներէ, որոնք կը ծառայէին հիւսիսն ու հարաւը գտնելու: Գուք ալ առանց այդ գործիքին կրնաք գիւրութեամբ աշխարհիս գլխաւոր չորս կողմերը գտնել, բաւական է, որ մէկը ունենաք:

Գիտէք որ արեւը արեւելքէն կը ծագի և կ'երթայ արեւմուտք, ուրեմն երբ երեսնիս արեւելքին կը նայի, կ'ոտկնիս ալ արեւմուտքն է. իսկ այդ ձեւին մէջ կեցած ատեն, ձախերնիս կ'ըլլայ հիւսիս և աջերնիս հարաւ: Ահա այս սկզբունքին վրայ շինուած է կողմնացոյցը: Անիկա կը բաղկանայ ցուցատախտակէ մը և սղքէ մը որ կը շարժի: Սղքին մէկ ծայրը մագնիսացած ըլլալով, այդ ծայրը միշտ դէպի հիւսիս կը նայի: Կողմնացոյցը գետինը կամ սեղանին վրայ կը դնենք, և կամ ձեռքերնիս կը բռնենք պատ-

ԿՈՂՄՆԱՅՈՅՑ

նացոյցը կողմերը ճանչնալու համար պիտանի գործիք մըն է: Երբ այդ գործիքը դեռ գտնուած չէք, մարդիկ կ'օգտուէին հիւսիսային ասղէն, արեւէն, լուսինէն և այլ բնական միջոցներէ, որոնք կը ծառայէին հիւսիսն ու հարաւը գտնելու: Գուք ալ առանց այդ գործիքին կրնաք գիւրութեամբ աշխարհիս գլխաւոր չորս կողմերը գտնել, բաւական է, որ մէկը ունենաք:

կամ ձեռքի մէջ, ցուցատախտակը կը դարձնենք, մինչև որ սլաքին հիւսիս նայող կողմը՝ հիւսիս գրուած կողմին վրայ կապուած գայ և միւս կողմերը այլևս կը ճանչցուին: Այդ գլխաւոր կողմերն են արեւելք, արեւմուտք, հիւսիս, հարաւ և անոնց միջոցին մէջ կէսերը գլխաւոր կողմերու անունով կազմուած են և կը կոչուին հիւսիսային արեւելք, հարաւային արեւելք, հիւսիսային արեւմուտք, հարաւային արեւմուտք: Կողմնացոյցը ունի դեռ ուրիշ կողմեր ալ, որոնցմէ **սեթը** նառ ևս կը դործածեն սկաւառները, անկէ աւելին կը դործածեն ծախայինները:

ՎԻՐԱՌՈՐՈՒԱԾ ՄԱՏ ՄԸ ՄԱՔՐԵԼ ԵՒ ԿԱՊԵԼ. — Ս.Մ.Ե.Ն. վէրք

մարդու մարմնոյն վրայ տեսակ մը սկրթութեամբ կամ բացաւոր է, որը մորթին վրայ ծակ մը յառաջ կը բերէ: Մորթը մարմնոյն այն մասն է, որ կեղեւի մը պէս մարմինը պատած է ամէն կողմէն և կ'արգիլէ անբաղձալի նիւթերու մարմնոյն մէջ թափանցելը. ուրեմն, հոն ուր վէրք մը կամ սկրթութեամբ մը կայ, տեսակ մը անցք է, ուրկէ գլխաւորութեամբ կարող է ամէն ազատութիւն կամ մանրէ մանրէ: Մանրէները և ազատութիւնը մեր առողջութեան տեսակէտով վնասակար տարրեր նկատուած ըլլալով, ամէն անգամ որ սեղ վէրք կ'ուսնենանք, կը ջանանք զայն զերծ պահել արաքին ազդեցութիւններէ և յարաբերութիւններէ. ուրեմն, առանց մտածելու և փորձելու պէտք է գիտնանք որ ամէն վէրք մաքրուելու և մինչև լաւանուլը՝ մաքուր պահուելու պէտք ունի: Վէրքերը կը մաքրեն բազմատեսակ հականեխական ջուրերով, որոնք զեղարանէն պատրաստ կը գնուին. օրինակ՝ պօրաջուր, թթուածնաջուր, սիւպլիմէի կամ բէրմանկանաթի ջուրեր ևն., սակայն գայլիկը պէտք չէ որ անպայման այս բոլորը իր հետ լանդայան կարող է պօրաջուրով ալ իր գործը լրացնել. նոյնիսկ չգանուելու պարագային, եռացած և պաղած ջուրով. ատիկա ալ չգանուելու պարագային, աղբիւրի մաքուր ջուր, մէջը մի քանի կաթիլ ալքոօլ կաթեցնելով գործածել: Ալքոօլի բացակայութեան, կրնանք գոհանալ միայն հոտուն աղբիւրի մաքուր ջուրովն ալ և կապել վէրքը մաքուր լաթով: Թաշկինակ մը կարող է այդ ծառայութիւնը մատուցանել, եթէ չունինք վերակապեր. սակայն, պայման է որ մաքուր ըլլայ ան. ուստի կ'օգտագործենք թաշկինակի մէջի ծալքերը, որոնք աւելի մաքուր են քան դուրսինները. մաքուր թաշկինակ չըլլալու պարագային, մաքուր թուղթ մը կը գնենք վէրքին վրայ և կը կապենք: Թուղթի պակասը կրնայ լրացնել նոյնիսկ մաքուր լուացուած տերեւ մը, որուն վրայէն կը փաթթենք թաշկինակը: Անո այն բոլոր նախազուշական միջոցները, որոնք կրնայ գայլիկ մը ձեռք առնել վերաւորուած մաս մը, ծունկ մը կամ արմուկ մը մաքրել կապելու համար:

ԱՅՐՈՒԱԾՔՆԵՐԸ շատ տեսակ կրնան ըլլալ ինչպէս վէրքերը. այրուածքներն ալ վէրքերու պէս մաքուր պահուելու պէտք ունին. սակայն անոնք մասնաւոր խնամքի կը կարօտին այրուելէ անմիջապէս վերջ, երբ միտը՝ մորթին այրուելով բաց օդի հետ յարաբերութեան մէջ կը մանրէ: Մորթը բացուելէն վերջ միտը չի կրնար հանդուրժել օդի ճնշումներուն և ազդեցութիւններուն, որով սաստիկ ցաւեր կը պատճառուուին ինչ տեսակի ալ այրուածք որ ըլլայ, նկատի պիտի ունենաք նոյն վէրքը օդի յարաբերութենէ զերծ պահել: Քաղաքի մէջ կարելի է ամէն բան արամադրութեան առկ ունենալ և շատ ատը որոշ միջոցներ ձեռք առնել, որոնց գլխաւորն է՝ այրուածքը լաւ մը իւղատել ու վրան ալիւր կամ նշայ ցանկը. իւղ չեղած ատեն վաղէլինն ալ շատ օգտակար կ'ըլլայ. սակէ դատ, սկաւառական շարքերը կը գործածեն կրաջուր, որը միշտ իրենց հետ կ'ուսնենան բանակուսներու և արշաւներու ժամանակ: Այս ջուրով կը լուան վէրքը և վրան բամպակ, բամպակին ալ վրան մոմլաթով կը ծածկեն և կը կապեն: Իւղոտած ատեն, մորթի ուսած մասերը չեն իւղատեր, այլ միայն այրուած մասերը: Կարծր լաթերով չեն կապեր այրուածքները և շատ ալ չեն սեղմեր, մասնաւոր շատ կը ցաւի: Ալիւրի և իւղի պակասութեան ատեն, կարելի է օգտուիլ մաղուած թարմ մսիկի, որը կը ցանենք վէրքին վրայ և զերծ կը պահենք օդի յարաբերութենէն: Պաղ ջուրի մէջ կը խոթենք այրուածքը՝ երբ մորթը չէ պատուած և կը կենանք քիչ մը ատեն, մինչդեռ բաց վէրքը չենք կրնար պաղ ջուրէ մէջ կեցնել. կը խոթենք անգամ մը՝ վրան թափուած տաք ջուրին կամ իւղին ազդեցութիւնը նուազեցնելու համար ու շատաւ կը հանենք ու կը չորցնենք, և կամ եթէ պատրաստ ունինք՝ ալիւրը կամ մսիկը վրան կը ցանենք: Գայլիկը պէտք չէ մտնայ որ այս բոլորը նախնական դարմանումներ են, որ այդ վէրքը պէտք է բժշկի խնամքին յանձնել, եթէ աւելի շատ այրած է:

ԱՂՏՏՈՒԹԵԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ. — Վէրքը ըսինք բացաւոր մըն է, ուրկէ կրնայ ազատութիւնը ներս մանրէ: Սակայն, ինչ է ազատութիւնը: Ազատութիւնը, մեզ չըջապատող օդին մէջ՝ փոշիներուն հետ խառնուած մանրէներու այն բանակն է, որ պարզ աչքով չենք կրնար տեսնել: Այդ մանրէները կրնան առանձին մանրէ այդ բացաւորքներէն ներս կամ ճանձերու միջոցաւ կը ներարկուին մեր մարմնոյն մէջ: Ճանձը ուրեմն ազատութիւնը ներարկելու գլխաւոր ազդակ է և ուրեմն մեզի վնասակար, որով ճանձերէ պէտք է զերծ պահել վէրքերը: Առանց ճանձին ալ ըսինք, ազատութիւնը սիւսինքն մանրէն, միացած օդին մէջ շրջան ընող միլիոնաւոր փոշիի հիւլէներու հետ, հանդարտօրէն կը նստի մեր մարմնոյն

վրայ և այդ բացառաձրեքէն ներս կը մտնէ և հոն շտանալու
լաւազոյն պայմաններ գտնելով, կ'աճի և կը բարբառեցնէ մեր
վէրքը: Եթէ նախադասութիւններ ձեռք առած չըլլանք
և չպայքարինք այդ անտեսանելի արարածներս ղեմ, չու-
սով կ'սչնչացնեն տեսանելի մարդը: Մարմինը մաքուր
պահող մարդաց վէրքերը չուսով կը սպիանան. այդ մտա-
նագութեամբ, ճարտնական բանակի զինուորները՝ յարձակումի
սկսելէ առաջ տար լողանք կ'առնեն, որպէսզի վիրաւորուած
ատեն, մարմինը մաքուր եղած ըլլայ և ազտատութիւնը մար-
մնացն մէջ մտնելով բարդութիւններ առաջ չընկնէ:

Գայլիկները, որ սովորաբար շատ վար կ'իյնան և յաճախ
ճուղիներին կը վիրաւորեն, պարտին ամենամեծ ուշադրու-
թիւն դարձնել մաքրութեան, վասնզի երբեմն փարթիկ վէրք
մըն ալ մահացու կ'ըլլայ, մանաւանդ երբ ինկած տեղը ձիւս աղբ
կամ աղբատած հող կը գտնուի: Այդ հողը՝ բացառած վէրքէն
ներս մտնելով, յառաջ կը բերէ ամենամահացու վէրքը. այդ
հիւանդութիւնը կը կոչուի քիքանոզ: Մասնաւոր կերպով կը
ընդգծենք այս բառը, մեր գայլիկներուն և սկառաններուն
լուրջ ուշադրութեանը յանձնելու համար գայն:

ԿՕՇԻԿՆԵՐՈՒ խնամքն ալ մարդուն մաքրութեան մէկ չա-
փանիշը կրնայ նկատուիլ, վասնզի ազտա մարդիկ որ իրենց
մարմնացն խնամք չեն տանիր, իրենց կօշիկին համար ալ սիրա
չեն կրնար հասցնել: Մաքուր աղաք սրտնք մարդաց մէջ կը
մտնեն կ'ըլլեն, գիտնն որ մարդուս ինչպէս ներքինը, արտա-
քինն ալ պէտք է ըլլայ մաքուր ու քաշաղական. առար համար
անոնք խնամք կը տանին իրենց վրայ գլուխին և կօշիկին:
Կօշիկները մաքուր պահելու գլխաւոր միջոցն է ներկել: Խնա-
յող սկառար պարտի այդ գործը ինք կատարել, վասնզի մէկ
անգամ կօշիկ ներկելու համար վճարած վարձքով կարելի է
10-15 անգամ ներկելու չափ ներկ գնել, բաւական է որ խո-
նի մը տարիով կրնան ձեր գործը տեսնել: Կօշիկները ներկե-
լու համար նախ պէտք է ցեխն ու փոշին մաքրել. կատարած
պատաստաբաղի մը կտնջով կօշիկին եղեքրներու կարեքուն մէջ
չորցած ցեխերը քակելէ և մաքրելէ վերջ, չոր խոզանակով փո-
շին վար առնել, յետոյ ակոռայի հինցած վրձինի մը միջոցաւ
քիչ մը ներկ առնել տափէն և լաւ մը կօշիկը օձել՝ ներկը
լաւ մը կերցնելով մարթին. կը թողուս ուրեմն ներկուածը և
կը ներկես միւսը. մինչև այդ գործողութեան աւարտումը
միւսը չորցած կ'ըլլայ, ուստի խոզանակով լաւ մը կը խո-
զանակես, յետոյ աստիիդ կամ բրդեղէնիդ կատարով լաւ մը կը
չփես որ քիչ մը փայլ առնէ: Փայլեցնելու համար ալ գատէն
ներկեր կան, սակայն գայլիկը այդ աւելորդ գարդարանքին

պէտք չունի. ան կօշիկը կը ներկէ երկու գլխաւոր պատճառ-
ներով, նախ՝ մարդաց ազտա չերեւնալու համար, յետոյ՝ ներ-
կով՝ մարթին սնունդ տալու համար. վասնզի ներկը, անշուշտ
բնախը ներկը, մարթը կը պահպանէ և կակուղ կը պահէ և կօ-
շիկը չուս չի պատուիր: Կեղին գայն կօշիկ հագնողները քանի
մը օրը անգամ մը օձառով կը լաւան, երբեմն ալ պէնպիսով
արտաները կը մաքրեն: Օձառով լաւալու արարողութիւնը շատ
պարզ է: Խոզանակիդ մէկ ծայրը քիչ մը կը թրջես ու օձառին
վրայ քիչ մը քսելէ վերջ, կը սկսիս կօշիկդ մաքրել. միայն
փրփուրը բաւական է այդ գործին համար, որը շատով պիտի
չարցնես. պէնպիսով մաքրելու գործողութիւնը պիտի ըլլայ
օձառի մաքրութիւնէն վերջ:

ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԸ ԾԱԼԵՆ ալ չափանիշ մըն է կակիկու-
թեան: Հագուստները ծալելը հագուստներուն յարգը գիտնալ
է, հագուստներուն խնամք տալ գիտնալ է: Մաքուր ու ճաշա-
կաւոր գայլիկը երբեք ձմութիւնու հագուստներով չի պտտիր,
սակայն ամէն օր ալ չի արդուկեր, վասնզի շատ արդուկը հա-
գուստը կը փճացնէ. ուրեմն լաւագոյն բանն է հագուստները
խնամով ծալել գիտնալ: Հագուստները ծալել ու ըստ կարգի
չարել գիտնալը ունի աւել յառաւելութիւններ ալ: Գիշերը
կանանաւոր չակուած հագուստ մը՝ առաւօտուն շատ դիւրին
կը գտնուի, մինչդեռ մենք գիտենք շատ մը սչ-գայլիկներ,
սրտնք պատկած ատեն կօշիկին մէկը կը նետեն ղեպի գուսը,
միւսը մահճակալին աակ, չապիկը կը հանեն մէկ թեւը ներս
դարձած, տարատին մէկ սրունքը հակառակ կողմէն, դալպա-
ցին մէկը աջ կը նետեն, միւսը ձախ, ու առաւօտուն՝ անագին
իրարանցում հագուելու համար. սասն անգամ հարց ու փորձ
տնեցիներուն՝ գալպային կամ կօշիկին կարուելուն կամ չե-
րեւալուն համար, ջղայնանալ, պոչտալ ու շատ անգամ ալ...
ձեռ ուտել. հապա դպրոցէն ուշանալը: Մինչդեռ գայլիկը և
սկառար, որ միշտ պատրաստ պէտք է ըլլան, գիտնալու են որ
օրինաւոր մարդիկ այնքան կանանաւոր կերպով հանուելու և
իրենց հագուստները իրարու վրայ ծալելու են, որ առաւօ-
տուն առանց երկվայրկեան մը կարանցնելու հագուին: Հան-
ուելու և հագուելու այս փորձերը գայլիկ մը պարտի մտն
տեղն անգամ փորձել: Քանի քանի անգամներ հրդեհներու ա-
տեն մարդիկ մերկ փողոց փայտած են այդ վարժութիւնը չու-
նենալուն համար: Ուրիշ պարագայ մըն ալ. սկառար շատ
անգամ արշաւներու և մէկ քանի օր լեռներու մէջ մնալու գա-
ցած ատեն, ստիպուած է իր շատ մը գայլերը, հագուստով և
ձերմակեղէններով միտանի, լեցնել պզտիկ պայտասակի մը մէջ,
որը կոնակը կը կրէ՝ միթէ պէտք չէ՝ որ այդ պայտասակը խնա-
մով լեցուած ըլլայ, կարելի է այդքան բան իրարու վրայ

III ՇՐՋԱՆ ԿԱՄ ՋԵՐՄԱԿ ԱՍՏՂԵՐ

Արդարեւ կանոնաւոր և տեւական աշխատանքով կարողացաք երկուս դեզին աստղերու արժանալ և ըլլալ երկուս աչքերով գայլիկ մը: Անշուշտ գարծը ասով չի վերջանար. դեռ կան բաւական շատ սարվելիքներ, որոնց միջոցաւ պիտի բարձրանաք մինչև երիտասարդ կամ ծեր գայլի աստիճանին, որպէսզի կարողանաք խիստիան գայլի անունը կրել, ու այդ գիտելիքներու երբորդ շրջանի աւարտումին իրաւունք պիտի սենեկաք ձեր դեզին աստղերը փոխել ձերմակի:

Տեսնենք այժմ թէ այդ երբորդ շրջանին մէջ ի՞նչեր սարվելու պէտք ունինք և ս՛րքան ժամանակ պէտք է յատկացնենք անոնց:

Այդ շրջանը աւարտած ըլլալու համար պէտք է լրացնենք հետեւեալները.

1. Առ նուազն վեց ամիս երկասաց (դեզին) ըլլալ:
2. Գրօշարիտութեամբ մինչև 15 գիրնոց կամ 4 բառնոց նախադասութիւններ տալ՝ 5 գիրին մէկ սխալով (ժամանակը նկատի չառնուիր):
3. Հետքերը ճանչնալ ընտանի կենդանիներու. օրինակ, չուն, կատու, ձի, էջ, հաւ, սագ, սխար, եղ, ևն.:
4. Գիտնալ Քիմի խաղը (15-20 կտոր առարկաներով. մէկ վայրկեան գիտելէ վերջ, նկարագրել 10ին 3 սխալով):
5. Սկաստական 5 կապ գիտնալ և բացատրել ինչի դարձածուիլը, (միւս երեքը, օղակը և ջուլճակը):
6. Շահեատկան մարդանքի 8 ձև գիտնալ և բացատրել օգուտը:
7. Կարենալ ընել այս բալլերը, եթէ աստղապահական արդելիչ պատճառներ չկան. 50 երկվ. 200 մէթր վաղել, 20 երկվ. 100 մէթր, 90 անթմ. բարձր ցատկել, 1-80 մէթր երկար ցատկել (սարքերը միացած), 3 մէթր բարձրութիւն մագլցիլ չաւանի կամ գերանի վրայ, փոքրիկ փայտէ դնդակ մը 27 մէթր հեռու նետել և 18 մէթրէն նետուած նոյն դնդակը բռնել, ձեռքերուն վրայ կանգնել, կուսի մէջ ինքնադաշտապանուիլ:
8. Խնայած ունենալ 50 լէվա:

Երկրորդ աստղը ստանալէն վերջ սուրեմն, պէտք է 6 ամիս աշխատիլ և վերև յիշուածները սարվիլ, դեզին աստղերը ձերմակի փոխելու իրաւունք չաճելու համար:

ԳՐԹՅԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ. — Նախորդ քննութեան մասնակցելու համար դուք արդէն սարված էիք գրօշարիտութեան այլու-

բերը. այժմ պիտի սկսիք կամաց կամաց այդ գիրքերով բառեր կազմել, որոնց պիտի յաջարկեն նախադասութիւնները: Այդ բալլերը պիտի ըլլան առանց շտապելու, կամաց, սակայն ասպնով կերպով: Ուրեմն, նախ պիտի սկսիք փոքրիկ և պարզ բառերով. օրինակ, օձ, ձի, ետ, հաց, գամ, մում, շուն, սուն, գոյն, բարի, սիրով, դեղին, բաժին, ևն.: Կը տեսնէք անս որ կարելի է երկուս, երեք և չորս գիրքերով բառեր կազմել, որոնցմով քիչ ժամանակ յետոյ պիտի կազմենք նախադասութիւնները: Խաղի ձեւով կարելի է այս բալլերը ընել և մրցումներ սարքել ընկեր ընկերով հետ:

ՀԵՏԱԽՈՒՑՈՒԹԻՒՆ. — Հետք ճանչնալու արձեատը սկզբան շատ պարզ և երբեմն ալ նեղացուցիչ կ'ըլլայ. սակայն, քանի խորացնէք այդ արձեատը, այնքան հեռաքրքրական և օգտակար կը դառնայ ան: Մեր առօրեայ կեանքին մէջ շատ տեսակի հետախուզութիւններ կ'ընենք, սակայն, ոչ թէ միայն կարեւորութիւն չենք սար, այլև չենք զգար նոյնիսկ: Օրինակ, միջոց մը մտախնդի կամ սուրիչ սեւ առարկայ կը կարանցնենք, կը տեսնէք որ յանկարծ անդալաբար գարծի կը սկսինք ու մտքով կը հետեւինք անոր հետքերուն, ու ինքնիրենին հարց կուտանք թէ արդեօք ս՛ր գրինք գայն, ու կը սկսինք սաղէս.

— Քիչ ատաջ ձեռք է՛ր, երկու բառ գրեցի և հաս գրքիս քովը դրի. յետոյ... կարծես թէ չտոի ևն.: Ու այս խօսակցութիւնը առանձին կը շարունակենք և մտքով ալ կը հետեւինք մտախնդի հետքերուն ու յանկարծ կը տեսնես որ միտքը խնդիրը կը լուծէ և քեզի կը յիշեցնէ, որ տեսնակէն դուք ելած ատենդ ձեռքդ էր և դրոյանդ դրիր, և յիշուի կը տեսնես որ գրականդ է: Կամ, խոշանոց կը մանես, կը տեսնես որ կաթին ամանը գետինը ինկեր է և կատուի թաց ստքի հետքեր քեզի կը տանին բաց պատահանի մը ատաջ. ի՞նչ կ'անցնի միտքդ վայրկեանական. կը հասկնաս չաւալ որ կատու մը բաց պատահանէն մտեր ու կաթին ամանը շրջեր և անկէ ալ փախեր է, չէ: Ուրեմն կը տեսնէք որ դէպքեր կան որոնք մեզ ակամայօրէն հետախոյզ կ'ընեն, բայց մենք չենք զգար ատիկա:

Սրտտես գայլիկին և սկաստին աչքէն չեն կրնար ազատիլ այն բալլեր նշանները, որոնք կը գոյանան ձերմակ ձիւնին կամ խոնաւ հողին վրայ: Զմեռը ձիւնի ընդարձակ տարածութիւնը ամբողջութեամբ ձերմակ է, սակայն երբ մօտէն դիտենք գայն, պիտի տեսնենք որ անոր վրայ կարգ մը մարդոց և կենդանիի ստքի նշաններ կան, որոնցմով կարելի է գուշակել թէ ս՛վ է անցեր և ս՛ր է գացեր:

Անշուշտ արտասովոր բան մը չկայ այս բոլորին մէջ, սակայն եթէ այդ հետքերը մեզի հետ ունենան, մենք կարող ենք անսնցմէ օգտուիլ: Ձիւնին մէջ հարցը շատ դիւրին է. ճարտիկ սկառա մը պէտք է այդ ուսումնասիրութիւնները ընէ հասարակ հողի վրայ, ուր անվարժ մէկը շատ ալ բան չի կրնար հասկնալ: Տղաքը սրտտես աչքեր կ'ունենան. քիչ մը փարձառութեամբ կարող են հիանալի արդիւնքներ ատլ և տաղանակարգ հետախոյզներ ըլլալ, բայց այդ բանին հասնելու համար պէտք չէ աճապարել: մեծ համբերութիւն և յարատեւութիւն պէտք է յաջողելու համար այդ ճիւղին մէջ: Որպէսզի կարողանաք լաւ սկսիլ ձեր ուսումնասիրութեան, տան պարտէզին մէկ անկիւնը տեղ մը պատրաստեցէք, որուն հողը կակուղ ըլլայ և աւելով կամ տախտակի կտրուով մը հարթուած: Հոն կարող էք քալելու կամ վազելու փարձեր ընել և տեսնել անոնց տարբերութիւնը, ձեր աջ ու ձախ սաքի հետքերուն ձեւը ևն., կարող էք փողոցի հետքերուն ալ այսպէսով հետեւիլ, ուր պիտի պատահիք շունի, ձիու, հաւու ևն. հետքերու: Որսորդութեան մէջ հեռք ճանչնալը և անոր հետեւիլը գլխաւոր պայման է, որը կարելի է սորվիլ միմիայն հետաքրքրուելով: Պէտքըն Բառէլ հետեւեալ հետաքրքրական պատմութիւնը կ'ընէ հետախոյզ սկառաւի մը մասին: Օր մը թագաւորին լաւագոյն ձիերէն մէկը կը փախի և մարդիկ չեն կրնար հասնիլ որ բռնեն: Թագաւորին ծառաները՝ փնտոտուքի ժամանակ, անտառին մէջ կը պատահին սկառաւի մը, Բէրտան Չատիկ անունով, որ այդ կողմերը կը պատէր, և կը հարցնէր թէ արդեօք փախած ձիու մը պատահած էր: Ձեր ձիւ, կը պատասխանէ Չատիկ, գարշագոյն էր, մէկ ու կէս մէթը բարձրութեամբ և մտաւարապէս մէկ մէթը չափ երկայն պոչով, որ սակեքանդակ սանձ մը ունէր և պայտերը արծաթ էին, սակայն առջևի ձախ սաքը կող էր:

— Այո՛, կը պատասխանեն մարդիկը, սակայն ո՛ւր է ան:

— Ձեմ գիտեր, ես չտեսայ, կը պատասխանէ տղան:

Այն ատեն տղան կը բռնէ, կործնելով որ ան գողցած է ձիւն, սակայն վերջը ձիւն կը գտնուի և տղան կ'արձակուի, բայց կը հարցաքննեն տղան՝ հասկնալու համար թէ՛ ո՛ւր կէ գիտէր ան այս բոլորը, քանի որ կենդանին չէր տեսած: Չատիկ հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ.

— Անտառին մէկ ճամբուն վրայ տեսայ ձիու հետքեր, որոնք կ'ապացուցանէին որ կենդանին այդ կողմերէն անցած էր պտակելով: Բայց առջևի ձախ սաքը աւելի կարճ քայլերու

հետքեր ձգած էր քան աջը, ասկէ հաստատեցի որ կող էր: Պայտի հետքերը պզտիկ էին, ազնիւ ու թանկագին անսակի ձիերունին պէս: Ճամբուն երկու կողմը եզերող մացառները փոշոտ էին, սակայն այդ փոշին տեղ տեղ աւլուած էր ձիուն աջ ու ձախ տուած պոչի հարուածներէն: Ճամբան եօթը սաք լայնք ունէր, ուրեմն պոչը պէտք է ունենար երեք ու կէս սաք (անգլիական չափ մը, մտաւարապէս 30 սանթիմէթր): Տեղ մը ծառի մը ճիւղեր երկարած էին ճամբուն վրայ, որոնցմէ մէկը գետնէն հինգ սաք բարձրութիւն ունէր: Տակէն անցած ատեն, ձիուն կոնակը ճիւղին քսուած և վրան քանի մը մազ մնացած էր, այսպէսով հասկցայ որ ձին գորշագոյն էր և հինգ սաք բարձրութիւն ունէր: Պատած ատեն սաքը խճաքարի մը զարնուած էր և արծաթ պայտէն կտոր մը փրթած էր: Ճարակելու համար քարի մը մօտ կեցած էր և քարին վրայ սակի հետքեր կային, որը ինձ ցոյց տուին թէ սանձին վրայ սակի զարդեր կային:

Տեսէք, հետախոյզ սկառաւը ո՛րքան լաւ տեղեկութիւններ կրնայ տալ, որը կ'ապացուցանէ որ ան աչքաբաց է և բան չի վրիպիր անոր ուշադրութիւնէն:

Ի՞նչ ալ, գայլիկներ, մի՛ մոռնաք այս պատմութիւնը. սորվեցէք անտեսել ամէն բան, և վարժութիւնը սովորութիւն մը պիտի ըլլայ և օր մը դուք ալ պիտի ըլլաք լաւագոյն սկառաւներ: Իսկական սկառաւ մը երբեք չի գտնար իր տեսանկիւններով, որովհետեւ ցերեկուան չափ գիշերն ալ ընկելքներ կ'ունենայ և չի կրնար անշուշտ ցերեկուան չափ յտակ տեսնել: Ուրեմն պէտք կ'ունենայ ուրիշ զգայարանքներու օժանդակութեան գիմել. օրինակ, լսելիքին, հոտոտելիքին և շօշափելիքին: Ամէն սկառաւ գիշերային շատ մը աշխատութիւններ պիտի ունենայ. այդ պատճառաւ ալ գայլիկները պէտք է այդ ուղղութեամբ պատրաստուին: Օրինակ, այդ ուղղութեամբ փորձ մը: Առաւօտուն դեռ չլուսցած ելլել և մութին մէջ ընել առաւօտեան արդուզարդը, լուսացելի, ակոսները մաքրել, եղունգ կտրել, սանարուիլ, հագուիլ ևն.: Քիչ ատենէն պիտի տեսնէք որ լոյս սենեակի մը մէջ գտնուածի պէս պիտի լրացնէք ձեր բոլոր պէտքերը առանց լոյսի: Կարող էք աչքերնիդ կապած նոյնիսկ ճամբանիդ գտնել: Ականջներու և քթի օգնութեամբ կարող էք գիշեր ատեն ճամբայ գտնել՝ ձայներու և հոտերու միջոցաւ:

Եզիպտոսի մէջ կատարեալ կոյր արաբ առաջնորդ մը կայ եղեր, որ նոյնիսկ անապատներու մէջ իր ճամբան կը գտնէ

ՔիՄ, իր իսկական անունով ՔիՄՊԱ, Օ ՀԱՐԱ (այս անունը լաւ միտքերն իր պահեցէք), Հնդկաստանի բանակներէն մէկուն մէջ ծառայող Իրլանտացի յիսնամեակի մը զաւակը, որը կանուխէն որը մնացած էր և կ'ապրէր Հնդկաստանի մէջ իր հօրաքոյրներէն մէկուն քով, բաւական համեստ պայմաններու մէջ: Իր խաղի ընկերները բոլորն ալ տեղացիներ էին և այդ պատճառաւ շատ լաւ կը ճանչնար տեղական լեզուն: ՔիՄ ծանօթացաւ ծեր քահանայի մը հետ. որ երկրին ամէն կողմերը կը ճամբորդէր, և անոր հետ միասին Հնդկաստանի հիւսիսային մասին մէջ ճամբորդութիւններ ըրաւ:

Օր մը ան պատահեցաւ իր հօր նախկին բանակին, և դընսաց բանակաւոյնը պատելու, սակայն իր ներկայութիւնը կասկած արթնցուց պահակներուն մէջ, որոնք զինքը իբր գող ձերբակալեցին: Իր վրայէն գտնուեցաւ ծննդեան վկայագիրը և բանակը ստուգելով անոր ու ըլլալը, որդեգրեց և իր վրայ առաւ անոր կրթութեան հոգը, սակայն ամէն արձակուրդի՝ ՔիՄ հնդիկ լաթերը կը հագնէր և կ'երթար տեղացիներուն մէջ կը խառնուէր:

ՔիՄ վերջ ծանօթացաւ Լիւրկան անուն հնութիւններու և գոհարեղէնի մեծահարուստ վաճառականի մը հետ, որ երկրին ժողովուրդը լաւ ճանչցած ըլլալուն համար, տեղեկատու դիւանի մը պետն էր: Լիւրկան տեսնելով որ ՔիՄ շատ լաւ ծանօթ է հնդիկ օրէնքներուն և սովորութիւններուն, մտածեց որ այդ տղան շատ օգտակար կ'ընայ ըլլալ տեղեկատու դիւանին, որպէս, հնդիկներու համար գաղտնի ստիկան. սակայն, նախքան զինքը պաշտօնի կոչելը, քանի մը փորձերու ենթարկեց զայն, հասկնալու համար թէ ո՞րքան քաջութիւն և ուշիւմութիւն ունի:

ՔիՄի կամքի ոյժի մասին որոշ գաղափար մը կազմելու համար փորձեց զայն իբնօթիգէ ընել, այսինքն անոր մտածելակերպը նմանցնել իրենիցին, սակայն զայն իր մտածածները մտածելու ուժեղ կամքի տէր մարդիկ տկարներու վրայ կրնան այս փորձը յաջողցնել: Լիւրկան ջուրի սափար մը նետեց գետին և կտորեց, յետոյ ձեռքը սղուն ծածրակին վրայ դնելով, փորձեց անոր երեւակայել տալ որ սափարը ինքնիբն կը նորոգուի, սակայն անօգուտ. հակառակ իր բոլոր ջանքերուն, չկրցաւ սղան համոզել: ՔիՄ տեսաւ որ սափարը կտրած էր ու երբեք հաւատալ չուզեց որ ան կտրող է ինքնիբն շինուիլ նոյնիսկ անիկա վայրկեան մը հնազանդիլ ձեւացուց և նորոգ-

ուած սափարը տեսնել կարծեց, սակայն այդ պահերը շատով անյայտացաւ իր տեսողութենէն:

Լիւրկան հաւնելով անոր արթնամտութեան և ուշիւմութեան, սարկեցուց անոր փորձիկ մանրամասնութիւններ տեսնելու միտքը պահել: ՔիՄ ստիպուած էր օրուան ամէն պահերուն, ուր որ ալ գտնուէր, այդ փորձերը ընել: Լիւրկան նախ ՔիՄի ցոյց տուաւ գանազան գոհարեղէններով լեցուն ափսէ մը, որը վայրկեան մը դիտել տալէ վերջ, ծածկեց թաշկիտակով մը, յետոյ հարցուց թէ ո՞րքան քարեր կային և ի՞նչ տեսակի: Նախ հազիւ մի քանի հատ կրցաւ յիշել, սակայն քանի մը փորձերէ վերջ, յաջողեցաւ լաւ յիշել բոլորն ալ:

ՔիՄ՝ ձիւ վաճառական Աֆղանի մը հետ ճամբորդեց, որը շատ կը սիրէր. այս մարդն ալ տեղեկատու դիւանին անդամ էր: Անգամ մը ՔիՄ գաղտնի լուր մը բերելու ծառայութիւնը մատուց Աֆղանին. անգամ մըն ալ անոր կեանքը փրկեց, տեղացիներուն գաղտնի մէկ խօսակցութիւնը մտիկ ընելով, որոնք կը ծրագրէին Աֆղանը սպանել: ՔիՄ՝ քննաւ ձեւացնելով բոլոր խօսակցութիւնը մտիկ ըրած էր և յետոյ՝ իբր թէ պատկած տեղը անհանգիստ էր, զայն փոխելու պատրուակին սակ՝ դնաց շատով իր բարեկամին իմացուց եղելութիւնը:

Վերջապէս ան յաջողեցաւ անդամ ընդունուիլ գաղտնի ծառայութեան մէջ. իրեն երիզ մը տուին, որը վիզը պիտի կապէր իբր գաղտնի ստիկանի նշան, յետոյ դրութիւն մը, որը կը յայտնէր ծառայութեան մէջ ըլլալը:

Օր մը վակտնի մը մէջ, ՔիՄ պատահեցաւ անծանօթ պաշտօնակիցի մը: Ատիկա տեղացի մըն էր, որ վակտն մտած ատեն շատ չփոթած կ'երեւէր. գլխուն և թեւին վրայի վէրքերը զինքը այլափոխեր էին: Ան միւս ճամբորդներուն կը պատմէր թէ՛ կայարան եկած ատեն, կառքին մէջ վտանգ մը անցուցեր է. սակայն ՔիՄ, որպէս լաւ հետախոյզ, նշմարեց որ այդ վէրքերը հասարակ անիւմէ կամ ճնշումէ յառաջ եկած վէրքեր չէին, այլ ուղղակի կտրուած՝ ուէ գործիքով: Այդ մարդը գլուխը կը փաթթէր. ՔիՄ նշմարեց որ ան ալ իրեն պէս վզին շուրջ երիզ մը ունի կապած, ուրեմն ձեւի դրաւ որ մարդն ալ իր երիզը տեսնէ: Մարդը, խօսակցութեան միջոցին քանի մը գաղտնի բաներ խառնեց, որոնց պատասխանեց ՔիՄ: Օտարականը այն ատեն ՔիՄ անկիւն մը կանչեց և իմացուց անոր որ գաղտնի հեռագիր մը կը տանէր, սակայն կառավարութեան թշնամի քանի մը հոգիներ կուհած ըլլալով այդ պարագան, ուզեր էին զինքը սպանել: Անշուշտ այժմ անոնք տե-

ասած էին իր՝ շոգեկառքին ժէջ ըլլալը, և այնպէս մը պիտի կարգադրէին որ զինքը դարձեալ ձեռք ձգեն. ուրեմն ի՞նչպէս ընել կը մտածէր ան՝ հեռագիրը հասցնելու համար իր տեղը առանց բռնուելու, և այդ հեռագիրը ստիկաններու սպայի մը համար էր: Քիմ, քիչ մը մտածելէ վերջ, անոր առաջարկեց սուրբ մուրացկանի կերպարանը մտնել. (Հնդկաստանի մէջ շատ կան այդպիսիներ, որոնք գրեթէ մերկ, փռելի թաթախ, կերեսին վրայ նշաններ գծուած, ամէն կողմ կը թափառին. ժողովուրդը որ անոնց սրբութեանը կը հաւատայ, միշտ ուտելիքով կամ դրամով կ'օգնէ): Քիմ քիչ մը ալիւր և տեղացիի մը ծխամորձէն մտիւր առնելով իրար խառնեց, մերկացնելով իր բարեկամը, մարմինը ձեփեց և յետոյ պղտիկ ներկի տուփէ մը, որը իր հետ կը կրէր, ներկեր հանելով դէմքին վրայ պէտք եղած նշանները գծեց, վէրքերը գոցեց ալիւրին և մտիւրին խառնուրդով, մազերը տակնուվրայ ըրաւ, քիչ մըն ալ փռչի թափեց վրան և անձանաչելի բան մը դարձուց: Քիչ յետոյ մեծ կայարան մը եկան և տեսնան որ ձամբուսն վրայ կեցած է այն ստիկանի սպան, որուն ուղղուած էր հեռագիրը: Կեղծ մուրացկանը սպան հրձակելով, անգլիներէն կը հասկցնէր անոր որ զինքը ձերբակալէ, և խօսած ատեն գաղտնի բառեր կը խառնէր ըսածին մէջ: Սպան յիրաւի կը պնդէր որ հնդկերէն չի գիտեր ինք և կը ստիպէր որ մուրացկանը հեռանայ, սակայն շատ լաւ կը հասկնար անոր գործածած գաղտնի բառերը և կռահեց որ գործակալ մըն է դիմացինը. ուրեմն անիկա ձերբակալել ձեռացնելով, ստաջնորդեց պահականոց, ուր երկար բարակ զինքը մտիկ ընելու առիթ ունեցաւ: Այս բոլորը որ անցաւ ձամբուսն վրայ, ոչ ոքի ուշադրութիւնը դրաւեց և ոչ ոք կրցաւ հասկնալ որ այդ մուրացկանը այն գործակալն էր, որու հետքը կորսնցուցած էին քիչ առաջ: Ուրիշ անգամ մը Քիմ ծանօթացաւ ուրիշ գործակալի մը, որ զարգացած տեղացի մըն էր, և անոր բաւական օգտակար եղաւ երկու ոռւս սպաներու ձերբակալման գործին մէջ, որոնք Հնդկաստանի հիւսիս. արեւմտեան սահմանին վրայ լրտեսութիւն կ'ընէին:

Գործակալը այնպէս հաւատացուց Ռուսերուն, որ ինք Անգլիացիներուն թշնամի՝ տեղացի իշխանի մը տան մատակարարն էր, և այսպէսով բաւական ատեն անոնց հետ ճամբորդեց, մինչև որ կարողացաւ անոնց գաղտնի թուղթերուն տեղերը սորվիլ: Օր մը, սպաներուն և քահանայի մը միջև կռիւ մը յառաջացուց. այս վերջինին ձեռուած ըլլալու պարագան տեղացիները շատ գրգռած ըլլալու պատրուակին տակ,

րեանակիրները գոյքերը առին ու փախան: Քիմ, որ բեռնակիրներուն մէջ էր, կը բանայ պայուսակները և թուղթերը գտնելով կը տանի կը յանձնէ բանակառեղին:

Ահա, Քիմի այս պատմութիւնները, որպէս օրինակ ուռբիչ փոքրիկներուն առնուած է, հետեցնելու համար որ լաւ պատրաստուած ուշիմ ու խելացի պղտիկներ շատ անգամ կարող են իրենց հայրենիքին օգտակար ըլլալ:

ՍԿՍՈՒՏԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ. — Միաստղի ժամանակ սարվեցանք երեք կապեր, ծայր, գերան և սահուն. այժմ, այս երրորդ շրջանին, պիտի աւելցնենք երկու ևս, մին՝ օդակ կապը, իսկ միւրը՝ ջուլահիլը:

Օդակ կապը, երկու հաւատար հաստուտեամբ պարաններ իրարու հետ հաստատապէս կապելու համար կը գործածուի, և որուն ժողովրդական անունն է կոյր կապ:

Ջուլահիլ կապը, երկու անհաւատար հաստութեամբ պարաններ իրար կապելու համար կը գործածուի: Ջուլահիլները իրենց դերձանը այս կապով կը կապեն:

ՇՈՒԿՏԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՆՔԸ մեր երրորդ շրջանին արդէն բաւական սորված պէտք է ըլլանք, որոնց մէջէն 8 հատ պարտինք ընել քննութիւն անցնելու առիթով:

ՎԱՋՔԵՐ ԵՒ ՅՍԱԿԵԼՆԵՐ. — Նախ չմոռնանք ըսելու, որ այս ուղղութեամբ մեր ըրած մարզանքներն ու փորձերը, բնաւ մրցանիչներ չինելու կամ յաջողութիւն մը աւելի ունենալու համար չեն. անոնք եղած են պարզապէս մեր մէջ զարգացնելու ճամար ֆիզիքական կարողութիւնները և զօրացնելու համար մկանները. այդ պատճառաւ մեր փորձերուն մէջ որոշուած ժամանակները արդէն բաւական են կարենալ կատարելու համար ամէն փորձ, ըլլայ վազք, ցատկել կամ մազլցիլ:

Որպէսզի կարողանանք առանց մեզ վնասելու զարգացնել մեր մկաններն ու ֆիզիքական ոյժերը, Շուէտական մարզանքներուն՝ որոնք կեցած տեղերնիս է որ կը կատարենք, քովն ի վեր ընդունած ենք կարգ մը վազելու և ցատկելու փորձեր ալ, սակայն ընդունելով որ ամէն չափազանցութիւն և ծայրայեղութիւն վնասակար են մարդուս ընդհանուր կազմին, որպէս սկսնակներ, ամէն նոր սկսուած բան պիտի կատարենք և զարգացնենք աստիճանաբար. այնպէս որ երբ 50 երկվայրկեանէն 200 մէթր վազել կ'ըսենք, ասիկա առաջին օրէն չէ որ ձեռք պիտի բերենք, այլ քանի մը շաբաթներու ընթացքին, ամէն օր մէկ մէկ քիչ աւելցնելով մեր վազքի արագութիւնը. նոյնը ցատկելու կամ մազլցիլու ատեն. իթէ ոչ, ա-

ուղին օրէն իսկ կրնանք այդ բոլորէն վնաս սպասել փոխանակ օգուտի:

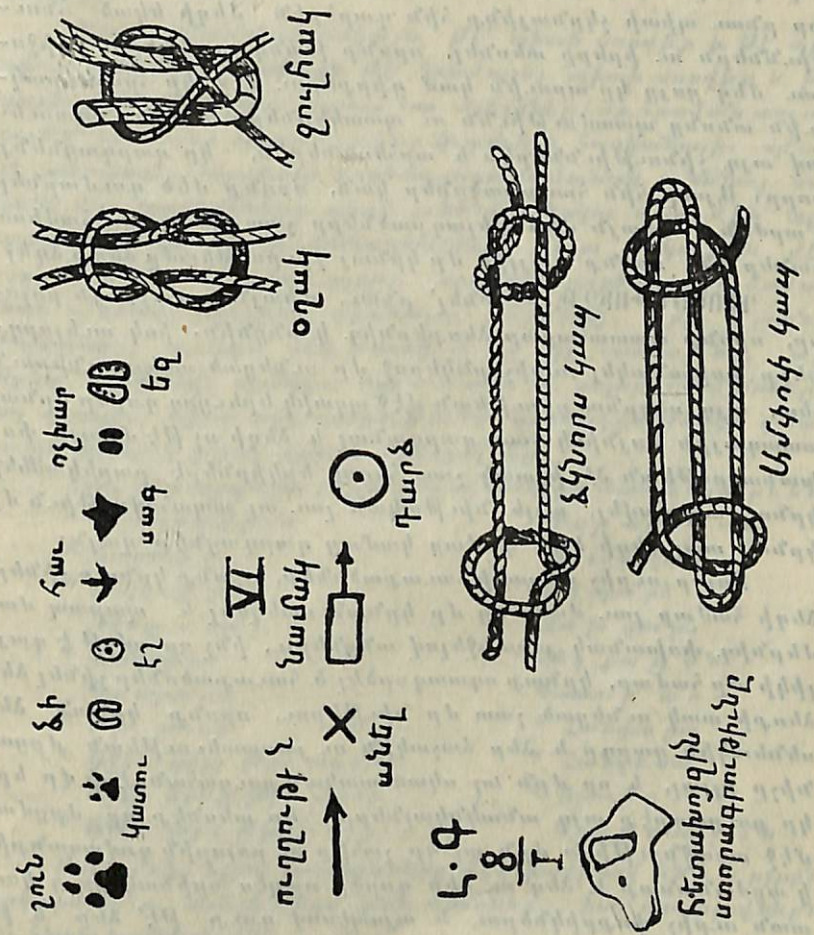
Ձեռ-Քերով ՎՐԱՅ ԿԱՆԳՆԻԼ. — Այս փորձը նախ կը կատարենք պատի մը առաջ՝ եթէ առանձին ենք, եթէ ոչ ընկեր մը մեզ կ'օգնէ և դարձած ատեննիս ոտքերնիս կը բռնէ: Այս փորձին մէջ յաջողելու պայմանը մարմնոյն հաւասարակշռութիւնը երկու թեւերու վրայ պահելու մէջն է. համարձակութիւնն ալ իր դերը և սեղը ունի. վախկոտ տղաք՝ դարձած ատեն՝ հազիւ ոտքերնին գետնէն վեր առած, վար կ'իջեցնեն, ինչ որ չյաջողելու պատճառ կ'ըլլայ: Անգամ մը որ կարողացաք ձեռքերու վրայ կանգնիլ, քալելը կը դիւրանայ:

ԿՈՒՌԻՒ ՄԷՋ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԻԼ. — Երկու տեսակ կըլլայ ան. մին՝ կենդանիներու, միւսը՝ մարդոց հետ: Կենդանիներու հետ եղած ատեն չպիտի փորձենք անչուշտ գիրկ գիրկի կռուիլ, ինչ որ կ'ընենք երբեմն մարդոց հետ՝ պաշտպանուելու համար, և միշտ պիտի ջանանք ինքզինքնիս հետու պահել՝ գերծ մնալու համար վիրաւորուելէ, խածնուելէ ևն. սակայն, ինչ որ ալ ըլլայ մեր ձեռքի գործիքը կամ զէնքը, բան մը չպիտի կրնանք ընել կամ ինքնապաշտպանուել, եթէ վախկոտ ենք և շուարող. ուստի, նախ քան բոլորը, վտանգուած մարդ մը պէտք է ունենայ ստունարիւնութիւնը պահելու յատկութիւն և ձկունութիւն, յետոյ՝ կռուի պահուն արագաշարժութիւն ու ճարպիկութիւն, այնպէս որ դիմացինդ մինչև որ քեզի դարնելու շարժում մը ընէ, արդէն դուն անոր քանի մը հատ իջեցնելու ես, ու այս բոլորին համար մարզանքները քեզ պիտի օգնեն:

Ահա այս բոլորը դիտնալէ վերջ, երբ 50 լէվայի խնայողութիւննիդ ալ կը հաստատէք գործնականապէս, արդէն III շըրջանը լմնցուցած կ'ըլլաք և ձեր աստղերը կը փոխուին ձեր մակի:

Վերջ III ՇՐՋԱՆԻ

III ԵՒ IV ՇՐՋԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

IV ՅՐՋԱՆ

ՀԱՒԱՔԱԾՈՆՆԵՐը կը զարգացնեն տղուն մէջ լաւ բաներ ունենալու, զանոնք դասաւարտելու, խնամով պահելու, աւելի լաւերը ունենալու համար ուսումնասիրութիւններ ընելու, իրերը գտնելու համար որոշ ճիգեր ընելու ընդունակութիւնները: Եթէ մարդիկ հաւաքածոներ չի ներլու և զանոնք խնամով պահելու գեղեցիկ գաղափարը յղացած չըլլային, մենք այսօր բնաւ պիտի չկրնայինք հին դարերէն մեզի եկած հնութիւններն ու իրերը տեսնել, որոնք թանգարաններու միջոցաւ մեզ ցոյց կը տրուին կամ գիրքերու մէջ կը հրատարակուին անոնց պատմութիւնն ու պատկերները և մենք օգտուելով այդ շինութիւններէն և արձեփներէն, կը զարգացնենք նորը: Այսօր հին հաւաքածոներ կան, որոնք մեծ գումարներ կ'արժեն, սակայն մեր թելադրածները շատ պարզ ու համեստ բաներ են, որոնք գայլի մը կրնայ դիւրութեամբ ձեռք ձգել:

ԳՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ. — Գնել՝ բնաւ, միայն պահել այն բոլորը, որոնք պատահարաբար ձեռքերնիդ կ'անցնին. իսկ աւելորդները փոխանակել ուրիշ ընկերոջ մը ունեցած աւելորդներուն հետ, այդ սկզբնաւորութեան մէջ պզտիկ երեւցող գործը կրնայ ապագային նոյնիսկ շատ զարգանալ և ձեզի ոչ թէ միայն փոխանակութեան ձեռի տակ շատ հեռու երկիրներէ բարեկամներ կրնայ ապահովել, այլև նիւթական լաւ ալ ապահովութիւն մը կրնայ տալ ձեզի եթէ կամաց կամաց զարգացնէք գայն:

Ինչոք ուրիշ տեսակի հաւաքածոներ, որոնք կրնաք շինել, ձեզի համար լաւ ժամանց մը կրնան ստեղծել և պարապ ժամերնիդ փոխանակ յորանջելով անցնելու, ինչ որ ամօթ է գայլի մը համար, կրնաք օգտագործել և հաւաքածոներ շինել ձեր ձեռքի տակ ունեցած շատ մը նիւթերու, որոնք կրնան ձեր սենեակին զարդը և ձեր ճաշակին ու յարստութեան մը ցոյց կը ցուցադրէք այդ անակնկալները, կը տեսնէք որ մըցման մէջ առաջնութիւն մըն ալ կը շահէք ու բաւորին գոյտասանքին կ'արժանանաք և ձեզ ու ձեր գործը որպէս օրինակ ցոյց կուտան ուրիշ փոքրիկներու և այսպէսով դուք թէ՛ ձեր և թէ՛ ձեր պատկանած սկառաւական շարքերուն պատիւ կը բերէք:

ԲԵՐՆՈՎ, ՆԻ ՍՈՒԿԻՉՈՎ, ՄԱՐՁԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆՆԵՐ. — Կապուղ-թաթիկ եղած ատեննիդ կը յիշէք որ մի քանի մարդական հրամաններ ստրված էիք, որոնցմով քանի մը շարժում

ներ կ'ընէիք. սակայն այդ շրջանէն մինչև հոս դուք ալ տեսաք որ այդքան հրամանով կարելի չէր ար ամէն շարժում. ուրեմն պէտք է ուրիշներ ալ աւելցնել աւելի շատ շարժումի ձեւեր ընելու համար: Յետոյ շատ անգամ տեսաք որ որոշ շարժումներու ժամանակ Արէլան ստիպուած էր ետեւնէդ հասնիլ, որպէսզի բերնով տուած հրամանները իմանաք, վասնզի դուք սուլիչով հրամաններ չէիք գիտեր: Ահա հոս հիմա սուլիչով հրամաններ ալ պիտի սորվինք, որ այդ անպատահութիւնն ալ վերնայ:

Այս հրամանները սակայն, թէ՛ պիտի սորվիք և թէ՛ պիտի սորվեցնէք. այսինքն թէ՛ հրամայել պիտի սորվիք և թէ՛ գործադրել: Աւելորդ չըլլար հոս աւելցնել, որ հրաման տուած ատեն՝ հրամանը պէտք է ըլլայ կարուկ և հասկանալի. պէտք չէ աճապարել, որպէսզի գործադրողը ժամանակ ունենայ. ուրեմն մեր հրամանները պիտի ունենան երկու մաս. մին՝ ազդարարութիւնը, միւսը՝ գործադրութիւնը. այս երկուքին մէջ պզտիկ միջոց մը պիտի ըլլայ, որպէսզի գործադրողը ժամանակ ունենայ ընելիքը գիտնալու: Օրինակ. երբ կ'ըսենք «պատաս», ատիկա մէկ բառով չէ որ կը հրամայենք, այլ երկու բառիով, այսպէս, պատաս ու բոլոր հրամաններն ալ այսպէս, միշտ ազդարարութիւնը գործադրութենէն զատուած պէտք է ըլլայ պզտիկ միջոցով մը:

- Հոս, մեր սորվելիք բերնով հրամանները հետեւեալներն են.
* Ուշադրութիւն	Քայլ առաջ օ'ն
* Շարուի'ր	Խո՛ւմը կա'ց
* Ուղղուի'ր	Ա՛ջ դա'րձ
Գէ՛մք ա'ռա՛ջ	Չա'խ դա'րձ
* Հանդի'ստ	Տեղ քա'յլ օ'ն
Պա'տրա'տ	Պատուի' ա'ն
* Թիւ տո'ւր	* Հանդա'րտ
* Աջէն զոյգ թիւ տո'ւր	* Հանդի'ստ
* Աջէն երեք թիւ տո'ւր	* Յրուի'ր
* Աջէն չորս թիւ տո'ւր	Վազք առաջ օ'ն

Ասադանիշ կրող հրամանները մէկ բառիով են և կ'ըլլան երկարելով ու աւելի մեղմ քան միւսները, իսկ սուլիչովներն ալ հետեւեալներն են.

- Հաւաքում կամ վազք . . . . .
 Յրուիլ կամ վազքը դադարեցնել — — — — —
 Ուշադրութիւն —
 Պատրաստ .

Քայլ առաջ օն . — .

Խումբ կաց — .

Պատուի առ . — — .

Վտանդ . — . — . — . — .

Խմբապետ կամ Ա.քէլա — — — .

Փոխ խմբապետ կամ փոխ Ա.քէլա — — .

Առաջնորդներ . . . —

Կարմիր Սաչ — — .

Հերթապահ . . . .

Փողահար — . . . .

Այս հրամանները առանձին ստրված ատեն, լուսագոյն միջոցն է ձեռնակ թուղթի վրայ խոշոր գիրքերով գրել զանազան և պատէն կախել և տեսնուելու չափ հեռաւարութենէ մը գիմացը կենալ և բարձրաձայն թէ՛ հրամայել, թէ գործադրել:

ՎՐԱՆ ԿԱՆԳՆԵԼ. — Գիւրառար ըլլալու համար, վրանի կոտորներ շինուած են, որոնցմէ ամէն մէկ սկառուս պարտի ունենալ: Բանակումի կամ արշաւի ժամանակ՝ այդ կոտորները քով քովի բերուելով, կը կազմուի ամբողջ խմբակի պատուարներ: Սակայն կարելի է յաճախ երկու կոտորներ ալ իրար միացնելով կազմել երկու կամ երեք հոգինոց վրան մը, որուն տակ արեւի ժամանակ կը պատուարուինք և ամառ ատեն կարող ենք նոյնիսկ տակը պանկիլի գիշեր ժամանակ, բաւ է որ երեք կողմն ալ գոց ըլլայ: Ահա այդ տեսակ վրանի մը մասին է մեր խօսքը և այդ վրանը կը կոչուի բօրքարիլ:

Այդ կոտորներուն երեք կողմերը կ'ունենան օղակ և կոճակ և միայն մէկ կողմը՝ օղակ. այդ օղակաւոր եղերքն է որ դեանին կը կապուի: Ուրեմն, լարուած ատեն, եթէ միայն երկու կոտորով պիտի լարենք, օղակաւոր եղերքի գիմացի եղերքները իրար կը կոճկենք. եթէ չորս կոտորով, այն ատեն քովընտի եղերքներն ալ իրար կը կոճկենք:

Վրանը լարելու ատեն ամէնաարագ և պարզ ձեւը հետեւեալն է. կոճկել այդ երկու կոտորները, յետոյ տեղ մը դամել փայտէ կամ երկաթէ պատրաստուած ցից մը, որուն ծայրը կը հաստատենք երկար չուան մը. այդ չուանը (միջակ հաստութեամբ) կը կապենք սկառուսական գաւազանի մը ծայրը, որը կը հաստատենք ցիցէն 2 ու կէս երեք մէթր հեռու: Այդ գաւազանէն, մեր վրանին լայնքով հեռու կը հաստատենք երկրորդ գաւազան մը և անոր ալ ծայրը կը կապենք միեւնոյն չուանին շարունակութեան, որը երկարելով կը տանինք հաստատել երկրորդ ցիցի մը, որը հաստատուած պիտի ըլլայ երրորդ

գաւազանէն այնքան հեռու. որքան էր առաջինը՝ առաջին գաւազանէն: Երկու սկառուսական գաւազանները իրար միացնող չուանին վրայ կ'անցնենք կոճկուած վրանի կոտորները, ու յետոյ օղակաւոր եղերքներու ծայրերէն և մէջտեղէն քաշելով կը կապենք ուրիշ ցիցերու՝ վրանը լաւ մը պրկելով: Որպէսզի չուանին վրայ ինկած վրանի կոճկուած եղերքը գաւազաններէն հեռանայ, այդ վերի մասի ծայրերն ալ, որ օղակներ ունին, կը կապենք գաւազաններուն:

Շատ անգամ կը պատահի որ ցիցերնիս կը կոտորի տեղին կարծրութեան պատճառաւ. յաճախ ալ կը պատահի որ տեղին շատ կակուղութենէն ցիցերը հողէն դուրս կուգան և կը թուլցնեն կապերը. այդ պատճառաւ կը յանձնարարուի անենալ 60 ս. X 60 ս. եղերքներ ունեցող պարկեր, որոնք աւազով, հողով կամ մանր քարերով կը լեցնենք և փախանակ ցիցի, ուղղակի անոնց կը կապենք մեր չուանները:

Վրան մը կանգնելու առիթով տուինք սոյն համառօտ տեղեկութիւնները, սակայն գայլիկ մը կամ սկառուս մը պէտք է դիտնայ որ բանակելու համար անպայման աշխատանոցներու մէջ պատրաստուած վրանի կոտորներ չեն հարկաւոր, մանաւանդ որ ատոնք շատ սուղ կ'արժեն: Խնայող և խելացի սկառուսը կարող է նոր պարկերով կամ այլ կոտորներով ալ իրեն վրան մը պատրաստել: Կարող է նաև ձիւղերով և տերեւներով ծածկոթներ շինել ու տակը սպաստանիլ. սակայն միշտ ուշադրութիւն ընելու է խնամ տեղեր վրաններ չկանգնել:

ՉԿՆՈՐՍ ԵՒ ԱՄՓՈՓ ԿԱՊԵՐԸ. — Մինչև հաս արդէն հինգ կապ ստրված էինք. այժմ ատոնց վրայ կ'աւելցնենք Չկնորս և Անիոնի կապերը: Առաջինը ընդհանրապէս կը գործածեն ձկնորսները, կարթերու պատրաստութեան ժամանակ. իսկ երկրորդը կը գործածուի երկար չուան մը առանց կարտելու կարճեցնելու համար: Վրաններու կազմութեան ժամանակ երկար չուանները ամփոփ պահելու համար այս կապը կը գործածենք:

ՀԵՏԱՆՈՒՉԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ. — Սոյն նշաններով սկառուսական խմբակներ իրենց ետեւէն եկող ուրիշ խմբակներու և կամ հետախոյզ մը իր ետեւէն գալիք խմբակներուն որոշ տեղեկութիւններ տալու համար կը գործածուին: Սկառուսական հետախուզական նշանները բաւական շատ են, սակայն մենք անոնց գլխաւորներուն մէջէն պիտի անենք միայն 4 հատ:

Սլաք՝ ցոյց կուտայ հետեւելիք նախու ուղղութիւնը, բազմապատկութեան նշան՝ երկարող նախու անանցանելի կամ անել ըլլալը, սլաքաւոր ուղղանկիւն քառանկիւն՝ երեք մեր հետ-

ոռն ևամակի մը գոյութիւնը կը հասկցնէ, իսկ մէջտեղը կէսով շրջանակը՝ կը նշանակէ վերադարձ իր տեղը:

Այս նշանները, ինչպէս նաև բոլոր միւսները, կը դբուին ձամբուն աջ կողմը. գծել հնարաւոր չեղած պարագային, կարելի է դանտնք շինել փայտերով կամ քարերով, մանաւանդ անձրեւի ժամանակ ուշադիր ըլլալու է այս բանին: Այն որ պաշտօն ստանձնած է հեռքերով ձամբան ցոյց տալու, ամէն նշան դրած տեղը պէտք է իր անունը գրէ, պատկերին մէջ տեսնուածին պէս:

Սլաքաւար քառանկիւնը, որ նամակ մը ցոյց կուտայ, ատոր սլաքը պէտք է նայի նամակը գանուած կողմը, իսկ նամակը աւելի հեռու պահուած ըլլալու պարագային, քառանկիւնին մէջ կը գրենք քանի՛ քայլ հեռու ըլլալուն թիւը:

Անա հաս կը վերջանայ գայլիկի բոլոր գիտելիքները և հիմա իրաւունք չանած էք այլևս սկստուտական շարքերու մէջ անցնել, երբ յաջողապէս անցուցած էք քննութիւնները:

ՎԵՐՋ IV ՇՐՋԱՆԻ

ՅՈՒՆԵՏԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՆՔ

Մեր գրքոյկին մէջ ստիպուած ենք մասնաւոր և կարեւոր տեղ մը տալ Շուէտական մարզանքին: Պատահած ենք շատ տեղեր, ուր Շուէտական մարզանքի անունին տակ մեծ յանցանքներ և սխալներ կը գործուին վարիչ կամ մարդիչներու կողմէ: Ուղեցոյցի իր պաշտօնին մէջ, սոյն գրքոյկին վրայ պարտք կը ծանրանայ քիչ մը մանրամասնութեանց մէջ մտնելով, բացատրել մարզանքի օգուտները և զգուշացնել բոլորը գէշ կիրարկուած շարժումներէ, յօնք շինած աշեմ աչք չհանելու համար:

Փոխանակ ծուռ ու մուռ ու չհասկցուած շարժումներով մարմինը խաթարելու և ժամավաճառ ըլլալու, աւելի լաւ է բնաւ մարզանք չընել: Շուէտական մարզանքի օգուտներու մասին բոլորս ալ կը խօսինք, մեր ժամանակացոյցերուն վրայ բնաւ չենք մոռնար դայն յիշել սակայն, դժբախտաբար մեր մէջ, իր ամբողջական պահանջներով՝ կանոնաւոր ու յարատեւօրէն մարզանքի հետեւող մէկ հատիկ անձ իսկ չունինք:

Անտեսել Շուէտական մարզանքի օգուտները, կը նշանա-

կէ կարեւորութիւն չտալ մարմնոյ անողջութեան և կեանքի բարօրութեան, մանաւանդ այս դարուս մէջ, երբ մեր ֆիզիքական գոյութեան սպառնացող հարիւրաւոր փորձութիւններ և փորձանքներ մեզ դէպի քայքայում և մահացում կը հրմըտակեն՝ իրենց փոշոտ ու փշոտ պարասրահներով, հեղձուցիչ սըրձարաններով, քանդիչ գինետուններով, անբարոյացուցիչ սիւնէմաներով, անյարմար ու հակառողջապահական բնակութիւններով, աննպաստ ու անդճացուցիչ սնունդներով և վերջապէս տարապայման ու բիրտ աշխատանքի սպառումներով:

Ուրեմն, վարիչ շրջանակներու և աստիճանաւորներու վրայ պարտք կը ծանրանայ խղճմտօրէն մօտենալ և՛ գայլիկներուն, և՛ Շուէտական մարզանքին, որպէսզի կարելի ըլլայ ձեռք բերել խելալ սկստուաներ, այսինքն անողջ ու կայտատ հայ սպասանիներ:

Շուէտական մարզանքը առանց բացառութեան կը նպաստէ բոլորին, եթէ լաւ կը կիրարկուի ան, իսկ միշտ վնասակար է երբ չափազանցութիւններու կը դիմուի կամ մարզական կանոնները կ'անտեսուին: Որպէսզի կարելի ըլլայ որոշ օգուտներ ձեռք բերել, մարզանքը պէտք է անցնի օրական կանոնաւոր պահանջի տեղ և ոչ թէ խարուսիկ ժամացի, արտաքին ցոյցի կամ ինքնախարէտութեան: Ինչպէս օրական կանոնաւոր կերպով առնուած սնունդը, նոյնպէս ալ կանոնաւոր, յարասեւ մարզանքը կը նպաստէ մեր ֆիզիքական զարգացման:

Մարզանքը ոչ միայն գեղեցկագիտական տեսակէտով կը ձեւաւարէ մարմինը ու կը նպաստէ անոր աճողական զարգացումին, այլև որոշ ազդեցութիւն ունի ուղեղին վրայ. ան կը նպաստէ մարդու մարքի և հոգիի ազնուացման, ուրախ արամազբութիւն կը ստեղծէ մարդուն մէջ և կը վանէ տխրութիւնն ու մեղամտազճառութիւնը: Մէկ խօսքով, անողջ պահելով մարմինը, անողջ կը պահե նաև միտքը:

Գովելով Շուէտական մարզանքի այս բոլոր առաւելութիւնները, կը զգուշացնենք գործիքներով եղած բոլոր մարզանքներէն, վասնզի մեր նպատակն է, գայլիկի մը մարմնոյ աճման շրջանին, զարգացնել օրկանիզմի էական պաշտօնները, աճումի գործին օգնելու համար, որը կ'ըլլայ միայն բանական մէթօտաներով: մինչդեռ գործիքով, ծանրութիւններով կամ զսպանակաւոր գործիքներով, դնդեքներուն հակադրած դիմադրութիւնը ո՛չ աստիճանաբար կ'աւելնայ և ո՛չ ալ նոյն կերպով կը նուազի այնպէս, ինչպէս որ կը պահանջէ գնդեքին սյօքը: Գործիքով եղած շարժումները գէշ կերպով կը կա-

տարուին և վաստ արդիւնքներ կուտան ոչ միայն մարմնայ, այլև հոգիի վրայ. վասնզի անդամ մը որ սղան հասաւ սրոշ ծանրութիւններ վերցնելու չտիրին, անոր մէջ ակամայօրէն կը ծնի անձնատիրութիւն մը, որ զինքը կը տանի ըմբշական անպէտ նուաճումներ ընելու, ինչ որ կը խաթարէ իր մէջ ամէն ազնիւ գիծ ու կը ստացուի ճիշտ հակառակ արդիւնք: Մինչդեռ մենք դնդերային արդիւնքներ չէ որ կը փնտռենք՝ սղան տալով սյփի և առողջութեան խարուսիկ երեւոյթ մը, այլ բանական մէթոսներով կ'ուզենք իր մարմնի աճման ժամանակ՝ ձեռք առնել, ինչպէս կ'ընեն նախ անկուսած ծառերուն քով նեցուկ մը կապելով, որպէսզի զօրաւոր հովերէ չզաղուի: Ուրեմն պարտք կը ծանրանայ ոչ միայն սկառու աստիճանաւորներու, այլև ծնողներու վրայ, հոգ տանել իրենց զաւակներու օրական նուազանքի կանոնաւոր կատարման. վասնզի ա՛յդ կը պահանջէ իրենց տան բարօրութիւնն ու երջանկութիւնը: Տխեղձ ու հիւանդկախ զաւակներ ունեցող տունը գերեզմանէն ալ գէշ է. մինչդեռ զաւարթ, կայտառ, առողջ ու ծիծաղերես փոքրիկներով օժտուած տունը երջանկութեան ըստ մըն է: Անշուշտ աւելի լաւ կ'ըլլար, եթէ ամէն ծնող մարդանքին չտի կարեւորութիւն տար նաև լոգանքի և տուչի, որը կրկնապէս կը նպաստէ իրենց զաւակին առողջութեան:

Անպայման տան մէջ լոգարան կամ բաղնիք ունենալու պէտք չկայ. աման մը ջուր ու լաթի մը կտոր կարող են այդ բանը ընել, մինչդեռ ցաւալի է դիտել տալ, որ շատ անգամ պզտիկ սղոց մեծամասնութիւն մը անլուսայ դպրոց կ'երթայ կամ բաղնիք երթալէ վերջ մէկ քանի օր երեսներին չեն լուար:

Մարդանքի նա զաւգընթաց, մեծ պարտք կը ծանրանայ վարիչներու վրայ սղոց մաքրութեան հոգ տանելու, յաճախ քննելով անոնց մարմնի գլխաւոր մասերը, սրտնք սոււակահնօրէն ազատելու ենթակայ են. օրինակ, ձեռք, եղունգ, ականջ, վիզ, ստք ևն., վասնզի աղտոտ մարմինը, կամ աւելի պարզ նայ ծծել և ոչ ալ մարմնոյ վնասակար արտադրութիւնները կրնայ արտաքսել: Անգամ մը, քննութեան մը ժամանակ, պատահեցայ սղու մը, որուն ստքերու աղտոտութիւնը անասելի աստիճանի մը հասած էր՝ սև գոյն մը տալով իր ստքերուն, այդ բանը ծնողներու ուշադրութեան վրէպած ըլլալով, երեւակայել որ այդ սղան այդ սև ստքերով անկողին կը մտնէր ի հարկէ: Այս պարագային, ծնողները դատապարտելիօրէն յանցաւոր են, քանի որ պզտիկ մը չի կրնար ինքզինքը հոգալ:

Լնդուսեղու է որ մարմնով աղտոտ մը ոչ մէկ բանով մաքուր չըլլար:

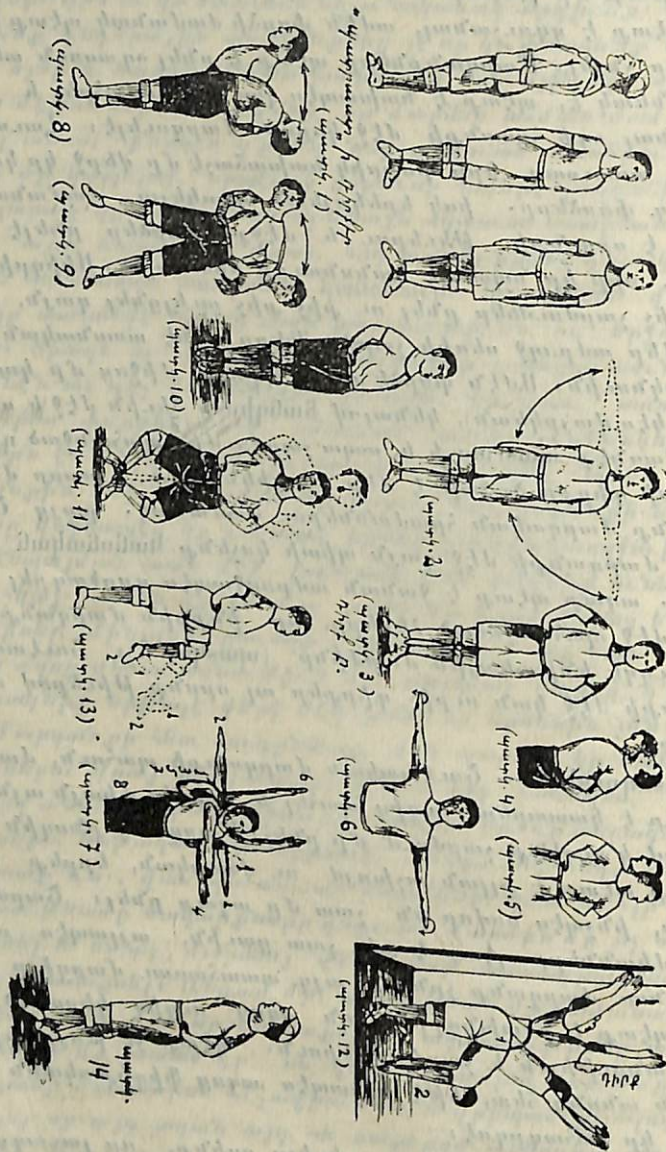
Շուէտական մարդանքները ընելու է կիսամերկ. թեւերը և սրունքները ազատ շարժուելու են շարժումները չձախոզեցնելու համար. ատոր համար ալ հին տափառ մը, կիսամաշ չապիկ մը և հողաթափ մը բաւական են: Մարդանքի ժամանակ մեծ ճիւղերէ պէտք է զգուշանալ, ամէն փարձի ժամանակ պէտք է կանոնաւոր շնչել: Մարդանքները պէտք է ընել օդասուն տեղեր. եթէ սենեակ է, պէտք է նախապէս լաւ մը հովահրել և յետոյ զգուշանալ օդի հոսանքի մէջ կեցած մարդուէլէ: Լաւագոյն պահն է առաւօտը, երբ փոքրիկ նախաձայէ մը վերջ կը կատարէք այդ փորձերը. իսկ երեկոյեան պտուկելու ժամանակ ալ կարելի է սրունքի, թեւերու և մէջքի փորձեր ընել վերջ պտուկել, որը կը նպաստէ կանոնաւոր քնանալու: Սկիզբի օրերուն քիչ շարժումներ ընել ու քիչ քիչ աւելցնել զայն, մինչև որ մեր ամբողջ սեռի շարժումները գոնէ տասնական անգամ կրկնուին: Ամէն փորձէ վերջ պզտիկ միջոց մը կուտաք (հողիւ կէս վայրկեան), կենալով հանգիստի ձեւին մէջ և սկսել նուզ կ'առնէք պատասխի և սղոց շարժումին պահանջած դիրքը: Պատասխի դիրքը ծանօթ է մեր գոյլիկներուն, ատոր մասին խօսեցանք մարդական հրամաններու ժամանակ. բայց Շուէտական մարդանքի մէջ զայն պիտի կոչենք կանոնական կամ Ա. դիրք. սղաք պէտք է ջանան ամբողջապէս գործադրել սոյն դիրքի մէջ պահանջուած ձեւերը, որ ինքնին մարդանք մըն է և կ'ուղղէ ենթակային մարմինը (պատկեր 1): Շուէտական մարդանքի մէջ կան ուրիշ դիրքեր ալ սրտնք թիւերով պիտի սրոչենք:

Դիտողութիւն. — Շուէտական մարդանքի պահուն, մարմինը պէտք է կատարեալ ուղիղ պահել և շարժել միայն այն մասը, որով կ'ուզենք շարժուած մը ընել: Մարդանք ընողին շարժումները պէտք է ըլլան աշխոյժ ու վճռական, երբեք թուլութիւն, ինչպէս սովոր են շատ մը սղաք ընել: Շարժուող մասին մկանները պէտք է քիչ շատ ցաւին, այլապէս աւելի լաւ է ընաւ մարդանք չընել. այդ պատճառաւ մարդիչը կամ հակիչը պէտք է բժախնդիր ըլլան սղոց ուղիղ կեցուածքին, փութաշարժութեան և շարժումներուն. պէտք չէ թոյլ կերպով վարուին անոնց հետ, եթէ իսկապէս սղոց փիզիքականն է որ զիրենք կը շահագրգռէ:

Նախ քան շարժումներու սկսիլը ըսինք, որ լաւագոյն է մարդանքներու սկիզբին և վերջաւորութեան՝ շնչառութեան

փորձեր ընելը: Փորձերու ժամանակ լրջութիւն պահելը պայման ըլլալով, զգուշանալ խեղկասակութիւններէ, խնդալներէ և ծամածուծութիւններէ, մանաւանդ երբ սղաք հաւաքաբար կը մարդուին:

ԳԻՐՔ Ա.— (պատկեր 2)

Շարժում.— Համբարձն ուղի ծայրերուն վրայ բարձրանալ, բարձրացնելով նաև ձեռքերը ուսի բարձրութեան և քիթէն խորունկ ներշնչել, իջնել կրունկներուն վրայ՝ իջեցնելով նաև թեւերը իրենց նախկին տեղը և խորունկ արտաշնչել թերևով: Բարձրանալու, շնչելու և թեւերը բարձրացնելու շարժումները պիտի ըլլան միաժամանակ և համաչափ, նոյնը և իջած ատեն: Սոյն շարժումը կը նպաստէ շնչառութեան և արեան շրջանը կանոնաւորելու:

ԳԻՐՔ Բ.— (պատկեր 3) ձեռքերը մէջքին վրայ, չորս մասները միացած դէպի առաջ՝ դօտիին վրայ, իսկ ըթամատը ետին: Ձեռքերը լաւ սեղմել մէջքին:

Շարժում.— Ուղի ծայրերուն վրայ բարձրանալ ու սպառնել: Սոյն շարժումը երկու թաքթով կ'ըլլայ և կը նպաստէ բուժելու զարգացման:

ԳԻՐՔ Գ.— (պատկեր 4)

Շարժում.— Անշարժ պահելով մարմինը, ծուր միայն գլուխը դէպի առաջ և դէպի ետ, կարելի եղածին չափ վիզը երկարելով: Շարժումը կ'ըլլայ երկու շափով և կը նպաստէ վիզ դնդերներու զարգացման և գլուխը ուղիղ բռնելու:

ԳԻՐՔ Դ.— (պատկեր 5)

Շարժում.— Գլուխը դէպի աջ և դէպի ձախ դարձնել՝ մինչև քիթը ուսի ուղղութեանը դայ: Այս շարժումը կ'ըլլայ երկու շափով և բաւական կտրուկ: Կը նպաստէ սախնքներու դնդերներու զօրացումին:

ԳԻՐՔ Ա.— (պատկեր 6) Շարժումի սկսելէ առաջ բազուկները կողմնակի բարձրացուցէք՝ ափերը վար:

Շարժում.— Ափերը նախ դէպի վեր, յետոյ դէպի վար դարձնել, գլուխը և բազուկները լաւ մը դէպի ետ դացած պահելով: Այս վարժութիւնն ալ երկու շափով է, որոնք կը աւրուին ափերու դարձած ատեն: Ուշադրութիւն բազուկներու ուղղութեան և ափերու լաւ դարձուածքին: Սոյն փորձը կը մարդէ բազուկի, նախաբազուկի հոլովիչ դնդերները և մասնաւորապէս կը զարգացնէ ուսի դուրսի կողմը գանուող եռանկիւնաձև դնդերները:

ԳԻՐՔ Բ.— (պատկեր 7)

Շարժում.— Բազուկները կրկնել, ձեռքերու մասները՝ որոնք լաւ միացած են՝ դպցնել ուսի եռանկիւնաձև մկաններուն և ձգալ: Այս շարժումը ընել չորս ուղղութեամբ. կողմնակի, առաջ, վեր և դէպի ցած: Սոյն շարժումը կ'ըլլայ ու-

Թը չափով՝ առաջինը կը սկսի մատները ուսին դպցնելով, իսկ ձգառմները կ'ըլլան նախ կողմնակի ասիերը վար, երկրորդը՝ առաջ ասիերը ներս, երրորդը՝ վեր ասիերը ներս, իսկ չորրորդով, այսինքն ութերորդ չափին, կ'առնեն Ա. դիրքը:

Ուշադրութիւն. բազուկները ձգած ատեն ուղիղ պահել, իսկ մատները դէպի ուսերուն կրկնուած ատեն արմուկները դէպի ետ առնել, մատները բնաւ չբանալ և ջանալ երեք երկայն մատներով ուսին դպել: Սոյն շարժումը կը մարդէ թեւերու բոլոր մկանները անխափ:

ԳԻՐՔ Բ.— (միայն ոսկերը բաց՝ պահել 8)

Շարժում.— Մարմինը դէպի առաջ և դէպի ետ ծռել՝ առանց ծռակերը կարելու և գլուխը կախելու: Ետ գացած ատեն՝ մէջքը բաւական կարել պէտք է: Շարժումը կ'ըլլայ երկու թաքթով: Կը զօրացնէ ուսուցիչին սակ դանուազ թիկունքի և սրովայնի դնդերները:

ԳԻՐՔ Բ.— (վերի դիրքին մեջ պահել 9)

Շարժում.— Այս անգամ պիտի ծռինք մէկ աջ մէկ ձախ. ուշադրութիւն բնելով սակայն որ կոնքը չտեղափոխուի, ծռակերը չծալուին, գլուխը չէյնայ և ստերը չչարժին: Կը մարդէ մէջքի և սրունքներու կողմնակի դնդերները: Շարժումը կ'ըլլայ երկու չափով:

ԳԻՐՔ Բ.— (միայն ոսկերը միացած, պահել 10)

Շարժում.— Հարմար մարմինը մէկ աջ մէկ ձախ, ուշադիր ըլլալ սակայն որ ստերը չբացուին ու չչարժին, ծռակերը չկտրին ու կոնքը չդառնայ, այսինքն միայն մէջքէն վերի մասը դարձնել: Շարժումը կ'ըլլայ երկու չափով և դարձաւորները հանդարտ: Կը մարդէ կոնքին չորջ դանուազ խոտոր դնդերները:

ԳԻՐՔ Բ.— (պահել 11)

Շարժում.— Առանց մարմինը ետ առաջ ծռելու, բարձրանալ ստերի մատներուն վրայ, կողմնակի կերպով կրկնել ծռակերը՝ լու մը բանալով դանուաք, բարձրանալ դարձաւոր՝ ծռակերը ձգտելով ու ապա իջնել կրակներուն վրայ: Ինչպէս կ'երեւի այն շարժումը կ'ըլլայ չորս չափով, երեքը ստերի մատներուն վրայ, իսկ չորրորդը՝ կրակը գետին դնելով: Կը մարդէ սրունքին վրայի կողմը (առջեւ) դանուազ ձգտիչ մկանները և բուսները:

ԳԻՐՔ Բ.— (Կունակը պատի մը դարձուցած մէկ քայլ հետաւորութեամբ կենալ, ոսկերը բացուած եւ բազուկները գլխուն վրայ բարձրացած, ասիերը դուրս, պահել 12)

Շարժում.— Մարմինը վերի մասը ետ առնել այնքան, որ ձեռքին մատները պատին դպին, յետոյ կամաց կամաց ծռել գայն, առանց թեւերը և ծռակերը կարելու, մինչև որ ձեռքի մատները գետին դպին: Շարժումը կը կատարուի երկու չափով, մին՝ ձեռքերը պատին գացած, միւսը՝ վար իջած ատեն:

Ուշադրութիւն. շունչը չկարել փորձի ժամանակ և իջած ատեն գլուխը վեր պահել՝ ձեռքի ասիերը դէպի դուրս բացուած: Երբ ու իջած ժամանակ թեւերը և մարմինը վերի մասը պահել մէկ ուղղութեան վրայ, սրպէս թէ անոր երկու քովերէն դէպի թեւերը մէկ մէկ գաւազան կապուած ըլլային: Սոյն շարժումը կը շակէ կոնակի կուղը և կ'ընդդայնէ կուրծքի վանդակը:

ԳԻՐՔ Բ.— (պահել 13)

Շարժում.— Ծալել ծռակին մէկը սրունքը վեր վերցնելով և շարժել ստերին ծայրը մէկ մը վեր մէկ մը վար: Սոյնը կրկնել անմիջապէս միւս սրունքին վրայ, ջանալով որքան կարելի է շատ վեր ծալել կամ շատ վար իջեցնել ստերին ծայրը: Ոտքը շարժելու սոյն փորձը կրկնել նաև սրունքը դէպի առաջ երկարած և լու ձգուած վիճակի մէջ, այնպէս որ բուսները քիչ մը ցաւին: Հաւասարակշռութիւնը պահելու սոյն փորձին ժամանակ պէտք չէ ուղիղ դիմացը նայել, այլ քիչ մը վար: Հաւասարակշռութեան փորձերը մարդուս ուղեղը և մարմնայն բոլոր դնդերները շարժման մէջ կը դնեն և ուղեղին՝ օրկանիզմին հրամայել կը վարժեցնեն: Շարժումը կ'ըլլայ երկու չափով:

ԳԻՐՔ Բ.— (Ոսկերը անջատուած)

Շարժում.— Հոս կրկնել պատկեր 11ի շարժումները նոյն չափերով: Սոյն շարժումը պատկեր 11ի մէջ յիշուած դնդերներէն զատ կը մարդէ մէջքի և սրունքի մեծ յղակապէրը:

ԳԻՐՔ Բ.—

Շարժում.— Առանց ստերի կրակները իրարմէ և գետնէն դատելու, ստերի ծայրերը իրար միացնել և իրարմէ հեռացնել: Ոտքի ծայրերուն սոյն բացուածքը՝ պատրաստի վիճակին մէջ եզած ստերի բացուածքէն աւելի կրնայ ըլլալ: Շարժումը կ'ըլլայ երկու չափով և օգտակար է ստերը դէպի ներս կոխելով քաշելու դէպ սովորութիւն ունեցողներու համար:

ԳԻՐՔ Բ.— (Ոսկերը անջատուած)

Շարժում.— Պատկեր 10ի շարժումն է նոյն պայմաններով: Սոյն շարժումը կարելի է ընել քիչ մը աւելի արագ: Կը նպաստէ մարմնայն դնդերներու մեծ մասի ուժեղացման:

ԳԻՐՔ Ա.— (Պատկեր 7ի պայմաններով, միայն կրճատել

մասներով ուսերուն դպելու շարժումը)։

Շարժում.— Թեւեքը բարձրացնել դէպի առաջ՝ ուսերու բարձրութեամբ՝ ասիերը ներս, նայն ձեւով գլխուն վերև՝ քիչ մը դէպի ետ և զուգահեռական, իջեցնել կողմնակի՝ ուսերու բարձրութեան՝ ասիերը վար, և չորրորդ չափին իջեցնել իրենց նախկին սեղը։ Սոյն շարժումը կատարել բազուկներն ու սրբունքները լաւ պրկուած և ձեռքի մասները իրար միացած ձեւի մէջ։ Կը նպաստէ բազուկներու վերի մասի և ուսերու դնդերներու զարգացման։

ԴԻՐՔ Ա.—

Շարժում.— Փորձը կատարել պտակեր 2ի պայմաններով, միայն այս անգամ բազուկները բարձրացնել գլխուն վերև։ Ձեռքերը գլխուն վերև հասած աստեղն պէտք է ասիերը ներս դարձած ըլլան և թեւեքը զուգահեռական։ Սոյն շնչառական փորձը, մարզանքներէ վերջ կը նպաստէ սրտի հանդարտեցումին։ Բաց դաշտի կամ պարտէզի մէջ եղած ժամանակ, այս շնչառական փորձէն առաջ կարելի է վազքի փորձեր ընել։ Վազքը պէտք է ըլլայ սուքի մասներուն վրայ ոտոտակելով, ձեռքերը կուրծքին վրայ և համաչափ վազքով, վասնզի նպատակը ճամբայ կարել չէ, այլ արեան շրջանը ոգեւորել։

Տղու մը աճումին ժամանակ, շնչառութիւնը, հետեւաբար այդ պաշտօնը կատարող դորձիքները՝ թոքերը և կրծային վանդակը զօրացնելու համար, մարդիչները կամ ծնողները պարտին հոգ տանիլ աղաց շնչառութեան։ Կանուխէն այդ վարժութիւնը չունեցողները յետագային շատ կը տուժեն։ Այդ վարժութեանց պակասը պատճառ կ'ըլլայ նոյնիսկ մարմնայ աճումի կասեցման։ Լաւ Շուէտական մարզանքի չհետեւած տղաք սրբոններու մէջ կը տուժեն։ Սրբը բնաւ չի նպաստեր շնչառութեան, այլ ընդհակառակը աւելի կը ծանրացնէ աշխատանքը սկար կրծային վանդակի մը և անոր մէջ խեղճ գոյութիւն մը քարշ տուող ողորմելի թոքերու, սրտնք թոքախափ մէկ մէկ հիւրանոցներ են։ Այդ պատճառաւ, նախ պէտք է հոգ տանիլ կուրծքի և դնդերներու լաւ կազմութեան ու ապա հետեւել սրբոններու։ Թոքախափ, մանաւանդ ամբուստի վատ պայմաններու մէջ գտնուող պատանիներու համար, դարանակալ թշնամի մըն է, որուն դէմ պայքարելու միակ զէնքը լաւ թոքեր ունենալն է։ Այդ բանը ունենալու համար լաւ շնչել պէտք է դիտնալ։ Այս իսկ պատճառով, գոնէ ամէն եռամսեային մէկ անգամ աղացսց կուրծքը պէտք է չափել։

Վերջին ու դիւրին շնչառական վարժութիւն մը կը թիւ

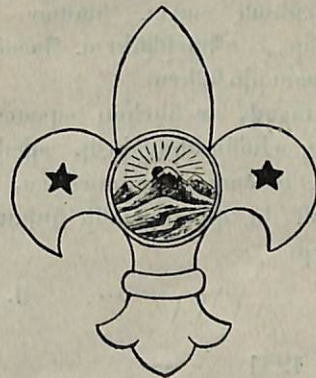
լազրենք մեր բարբ գայլիկներուն և նոյնիսկ աւելի չափահասներուն, որը կարելի է ընել ամէն աստեղ և ամէն սեղ, բաւական է որ շնչելի մաքուր օդ ըլլայ շուրջը (օդը ապակահասած սենեակներու և փոշոտ պարտէզներու մէջ շնչառական փորձեր չեն կատարուիր)։

ԴԻՐՔ Բ.— (պահիր 14)

Շարժում.— Բարձրանալ սուքի ծայրերուն վրայ, քիթով խորունկ ներշնչելով և բերնով սյգով արտաշնչելով քարել։ Այս փորձը շարունակել մէկ երկու վայրկեան։ Սոյն փորձի ժամանակ ողնասիւնը վեր բարձրանալով, լայն կը բանայ նաև կուրծքի վանդակը և ներշնչուած օդը կ'երթայ մինչև թոքի վերի մասերը, ուր սովորական վիճակի մէջ շատ հազուադէպ օդ կ'երթայ։ Օրուան մէջ քանի մը ատիթով կարելի է կրկնել սոյն փորձը։

Հոս վերջացնելով գայլիկներու Շուէտական մարզանքի մասին մեր թեւազբութիւնները, խորհուրդ կուտանք ջուրի և արեւի լողանքներէ չիախիլ անչուշա չափաւորութեան սահմանը չանցնելով։ Անկողնի կազմածները միշտ արեւին ցուցադրել, սենեակները միշտ հովանիել և ջանալ՝ դիչեր ատեն օրուայ միջոցին կրած ձեւակեղէններով չպատկիլ, անչուշա աւելի լաւ է և առողջապահական երբ փոքրիկները մերկ պտակելու վարժեցուին։

ՎԵՐՋ

2406

ԳՐՔՈՅԿԻՍ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՅԵԱՆ ԱՌԻՅՈՎ

Շուքեական մարզանկներու հետ միասին, կ'աւարտի նաեւ մեր համեստ գրողը, որու պատասխանը ժամանակ՝ մեծապէս օգտւելիք սիրելի սկանուպետ Սրբ Պէյքըն Բաուէլի «ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ ԳԻՐՔԸ» անուն գիրքին:

Անուշտ աւելի ընդարձակ գիրք մը՝ հայ գաղիկներու համար աչառու պակաս մը պիտի լրացներ, սակայն երբ նկատի ունենանք, որ մեր սկանուական կազմակերպութիւնները չեն վայելեր գրչի մարդոց օժանդակութիւնը եւ գրի սովին կը տառապին, մեր միջոցներով հրատարակելիք ներկան՝ հակառակ իր շատ մը քերքներուն, կը կարծենք թէ սկանուական լաւագոյն գրողին է:

Մեծ գոհողութիւններով հրատարակելիք սոյն գրողի ձեռագիրները հաւանական է դեռ երկար ատեն դարակներու մեջ մնային, եթէ չըլլար Հ. Մ. Բ. Մ.ի Պուլկարիոյ Շրջանի Սկանուական Խորհուրդի յարգելի անդամներէն Տիար Խաչեր Վարդապարտեանի եւ Ներսէս Ասուածատեանի նիւթականի ապահովութեան համար ըրած մասնաւոր ջանքերը:

Այս առաջին գործով, չեմ ուզեր վնասել նկատել իմ աշխատանքի տուրքս ինչ շատ սիրելի հայ սկանուական բաժնիներուն, սակայն ներկայ գրողի սպառումն է, որ հրատարակչական որոշման մը ապահովելով պիտի քաջալերէ Պատարժան Սկանուական Խորհուրդը՝ հրատարակութեան շարունակելու համար «Պարիկին Գիրքը», «Գաղիկի Պատմութիւնը», «Պարիկներու Պատմութիւնը», «Խաչեր եւ Մրցումներ», աշխատութիւններ:

Հաւաստեցած ըլլալով, որ ներկայ օգտաւոր գրողի սպառման գործին մէջ իրենց օժանդակութիւնը պիտի բերեն արտասահմանի բոլոր ծանօթ եւ անծանօթ եղբայրներս, յանուն հայ սկանուական գրականութեան եւ գրագրանքի նոյնացման, ջերմօրէն կը սեղմեմ իրենց ձախերը:

Ս. Լ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
(ՄԵՐ ՇՈՒՆ)

Սօֆիա, 26 Յունիս 1931

ԳԻՆ 15 ԼԵՎԱ

Նպաստ. «ԴՐԱՄԻՆ», Գլխավոր 20-Ոսմիս

2013

«Ազգային գրադարան»

7182
NL0040292

